YÖN

HAFTALIK GAZETE

BU SAYIDA

DOKTORSUZ ANADOLU...

Din istismarı

... VE EN KORKUNÇ İSTİSMAR

Mehmetçik istismarı

Yıl: 2 - Sayı: 67 27 Mart 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Dinler ve tâviz

Göksel kitapların koyduğu kaideleri bir bakıma iki gruba ayırmak mümkündür. Birincisi doğrudan doğruya insanın iç yapısına hitap eden ve bunu kuvvetlendirmeye matuf kaideler, ikincisi de insanın dış hayatına ait günlük hareketleri ayarlayan kaideler. İnsanın mânevi yapısiyle ilgili birinci gruba dahil edebileceğimiz nizamlar ufak tefek bazı kelime değişiklikleriyle hemen hemen bütün din kitaplarında aynen yer almıştır. «Çalmayacaksın, katletmeyeceksin, zina etmeyeceksin, sulh edici olacaksın...» gibi.

Her ne kadar mukaddes kitaplarda insanoğlunun mânevi taraflarını kuvvetlendiren kaideler arasında bu benzerlikler mevcutsa da, dış hayatı düzenleyen kaideler arasında muazzam farklar göze çarpar. Daha doğrusu, İncil ve Tevratta insanoğlunun günlük münasebetlerini ayarlayan ve sosyal müesseseleri tanzim kılan kaidelere hiç rastlanmaz. Öyle ki, bu kitaplarda faal hayata hiç dokunulmamıştır denilebilir. İncil'in 9. Babında «Kim karısını boşarsa ona boş kâğıdını versin. Fakat ben size derim ki, zinadan başka bir sebeple karısını boşayan adam onu zaniye eder. Ve kim boşanmış kadınla evlenirse zina eder» sözünün dışında sosyal düzene fiilen müdahale eden başka bir kaide gösterebilmek mümkün değildir. Halbuki Kur'anda sosyal münasebetler o kadar etraflı tanzim edilmiş ve müesseseler o derece ihata edilmiştir ki, fa izden homoseksüelliğe kadar hiç bir davranış ihmal edilmemiştir. Başka kelimelerle Kur'an, müessese ve insanoğlunun bütün hayat safhalarını en ince teferrüatına kadar kapsamıştır. Hattâ iddet müddetini bile. «Kadınları boşayacağınızda onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın.» (Talâk Sûresi).

İşte Kur'an, insanoğlunun bütün hareketlerine müdahale ettiğinden ve toplumun her müessesesini tanzim kıldığından, diğer göksel kitaplardan farklı olarak, bugünkü mevcut düzen yanında ikinci bir düzen olarak yaşama ve tatbik edilme durumundadır. Böyle olunca ortaya aynı konuda iki kaide çıkmış oluyor. Biri mukaddes kitabın dedikleri, diğeri mevzuatın dedikleri. Evlenme, boşanma, miras, faiz, vasiyet, borçluluk, zina, hırsızlık, yalan şahadet... gibi nice kaideler hem Kur'anda, hem de bugünkü mevzuatta mevcuttur. Şayet bu kaideler arasında muhteva ve şekil bakımından çatışma olmazsa her iki kaynaktan gelen kaidelerin bir arada yaşaması mümkündür. Fakat gerçekte olduğu gibi ya çatışırlarsa... Bunları sadece birkaç misal le canlandıralım. Kur'ana göre, 4 kadına kadar alabilmek mümkündür. «Hoşunuza giden başka kadınlarla iki, üç ve dörde kadar evlenebilirsiniz. Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane almalısınız». (Nisâ Sûresi Ayet 3). Halbuki bugünkü mevzuata göre, şartlar ne olursa olsun birden fazla kadınla evlenilemez. Yine Kur'ana göre; mirasta erkeğe, kadına düşen hissenin iki misli verilir. «Allah çocuklarınız hakkında erkeğe, iki dişinin hissesi kadar hükmeder.» (Nisâ Sûresi Ayet II). Bugünkü kanunlarımız ise, hise yönünden kadın ve erkek arasında tefrik yapmaz. Kur'an hırsızlık yapanların ellerinin kesilmesini emreder. «Erkek hırsız ve kadın hırsızın yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ders olarak ellerini kesin». (Mâide Sûresi Ayet 38).

Ceza Kanunumuz ise el kesilmesini kabul etmez. Kitaba göre; zina eden kadın ve erkek dayak cezasına çarptırılır. «Zina eden kadın ve erkeğin her birine yüzer değnek vurun». (Nûr Sûresi Ayet 2). Halbuki cari mevzuatımız zina için 6-36 aya kadar ceza tertip eder.

Sayıları arttırılabilecek bu bir kaç örnek esasta olan farkları göstermek için zikredilmiştir. Bir de mevzuatımızca yasak olmadığı halde Kur'an bakımından yasaklanan davranışlar vardır. Meselâ «Süslerini, kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Baş örtülerini yakalarının üzerine salsınlar». (Nûr Sûresi Ayet 31). Bu duruma göre; kadınların mayo giymesi, kısa kollu elbise ile ve başları açık dolaşmaları günahtır.

Görülüyor ki kaideler arasındaki çatışma, uzaklaştırılması kabil olmayacak kadar birbirine zıttır. İşte; kafası müsbet çalışmayan dinine bağlı kimselerin iki ayrı düzeni ayarlayan bu birbirinden tamamen farklı kaidelerden eskiyi tatbike kalkışmaları devrimcilerin ise yeniyi koruma çabası Gericilik - ilericilik mücadelesini doğurmaktadır. Yurdumuzda günün konusu olan bu eski yeni çatışmalarına diğer göksel kitapların hüküm sürdüğü memleketlerde aynı şekilde rastlamak mümkün değildir. Çünkü o kitaplarda yalnız, Tanrı ile fert arasındaki mânevi bağlar düzenlenmiş olup mevcut düzenle çatışacak kaideler yoktur.

Amerika Başkanının neden kiliseye çekinmeden gidebildiğini anlamak her halde şimdi daha kolay olur.

Mazhar ERNALBANT
(Avukat - İzmir)

Batılılaşma

İ.E.T.T. İdaresinin elektrik hesabı pusulalarının *elektronik* beyinlerle düzenlendiğini görüyorum. Bu konuda usa bir takım sorular takılıyor:

İşin iktisadi yönü: Türkiye gibi yaşama düzeyinin, düşük olduğu bir ülkede, elektronik beyin yerine memur kullanmak daha ucuz olmaz mı? .

İşin toplumsal yönü: Türkiye gibi işsizliğin - açık, ya da gizli - yaygın olduğu bir ülkede, elektronik beyin kullanmak kokusuz, gürültüsüz ve temiz bir iş olsa bile, bir takım insancıklara ekmek parasını çıkartabilecekleri iş yerleri sağlamak daha doğru olmaz mı?

Giderek, Türkiyede kalkınma çalışmalarında tutulan yol eleştirilebilir. Türkiyenin karayolları Amerikadan getirilen bir takım cicili bicili, egzotik ve turuncu makinelerle mi yapılmalıydı, yoksa Amerikadan alınan yardım paraları bir takım yoksul, kazma - kürekli köylü vatandaşlarımıza soğan - ekmek parası olarak mı verilmeliydi? Ama öyle sanıyorum ki mühendislerimizin kafası böyle şeyleri düşünebilecek türden değildir. Teknik Üniversite ve okullardaki hocalar çok «Batılı»dır». Her şey en son model makinelerle yapılmalı. Onların da batılılaşması böyle oluyor işte... .

Sina AKŞİN

Çağrı

YÖN'ün devamlı okuyucusuyum, tahmin ediyorum ki benim gibi binlerce kişi de ayni duygu ile okuyor.

Ben okurken köylü vatandaşlar etrafıma sarılıp beni dinliyorlar. Bu dinleyenlerin gayreti ile köyde bir okuma odası açtık. Okuma odamızda tek bir kitap yok.

Okuyucu arkadaşlardan bir ricamız var. Ellerinde bulunan okunmuş, kenar köşeye atılmış kitapları göndererek bir köyün aydınlanması için ufak bir yardımlarını esirgemezler herhalde.

Kitap gönderen ve göndermiyen okuyuculara çok çok teşekkür ederiz.

Hasan ŞİŞMANLAR
(Durabeyler köyü Yd. Sb. Öğretmeni - Dursunbey)

Fayda ne zarardan başka?

Motorla gelirdik İznik'ten köye. İmtiyazlı muamele yapılan devirlerde olacak. Halktan ses yükseliyordu, şeker, pirinç, basma, gaz, tuz diye. İki malûl ot diye koydular heybelerini yaşlı köylümün yanına. Kardeşini oğlunu onların Malûl unvanını aldıkları çekişmede yitirmiş ihtiyar onlara baktı baktı, bir de şöyle heybenin içinden basma topuna parmağını dürttü. Balon gibi çukurlanıp tekrar kabaran o al işlemeli heybeye. Kafasını salladı salladı. Yiyin ağalar yiyin deyip (hatırımda kaldığına göre) Bir şair gibi şöyle devam etti:

Emeği kimin bilmezsiniz
Benim kadar vergi
vermezsiniz
Fakir cenazesine
gelmezsiniz
Bir hayra el olup
ermezsiniz
Fayda ne zarardan başka.

İşte böyle içten gelen yankılarını söylemekle ferahlamış olan rahmetli köylümün iç sıkıntısı gibi beni de etkiliyen bir huzursuzluk olacak ki, Gezdiğim yerde, yatakta, işimin başında yiyin ağalar yiyin deyip duruyorum. 24 köylüm savcılığa verildi vergi borcu için. 30 u aşkın icra muamelesi gördü. Tarım Kredi Kooperatifi borcu için. Evet daha pekçok bunlara benziyenler. İçim burkuluyor, gözlerim yaşarıyor, *elimden gelen hiç. Sade*ce hiç ve boyun bükmek. Gazeteyi alıyorum elime. Bu tiksintiler üzerine bir yenisi daha. Cumhurbaşkanı vetosunu kullandı. Mahiyeti 10 ve 11. devre milletvekillerinin hazineye ve Ziraat Bankasına olan borçları faizsiz masrafsız taksite bağlanmış. Allah Allah!. Osmanlı Mebusan Meclisi geri mi geldi yoksa? Yok demokrisi var, Millet Meclisi var, Senato varmış. Varmış da peki bunlardan bu kanun nasıl geçmiş. Sözde bu okumuşlar topluluğu bu cazip kanun teklifini okumuş ve incelemişlerdir de. Ve sonra bütün parmaklar da kalkmış ki Sayın Cumhurbaşkanınıza sunuluyor. Borçlulara bir diyeceğimiz yok ama, diğer kabullenenlerin mânâsını anlıyamadık. Herhalde geleceklerini garantiye almak istiyorlar.

Yok temiz kalpli Devlet Başkanım, Sevgili Paşam siz ne kadar veto etseniz, insan hak ve hürriyetlerinden, Yurt kalkınmasından, hukuk devletinden nekadar bahsetseniz (vicdanî kanaatim vallahi) ileriye bir adım dahi atılacağından emin olamıyoruz. Çünkü tek el şaklamaz.

Fevzi KAVUK
(Muşküre Köyü Muhtarı - İznik)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 53 83 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 22 95 70 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığı tâbidir Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

MERHABA HUZUR!...

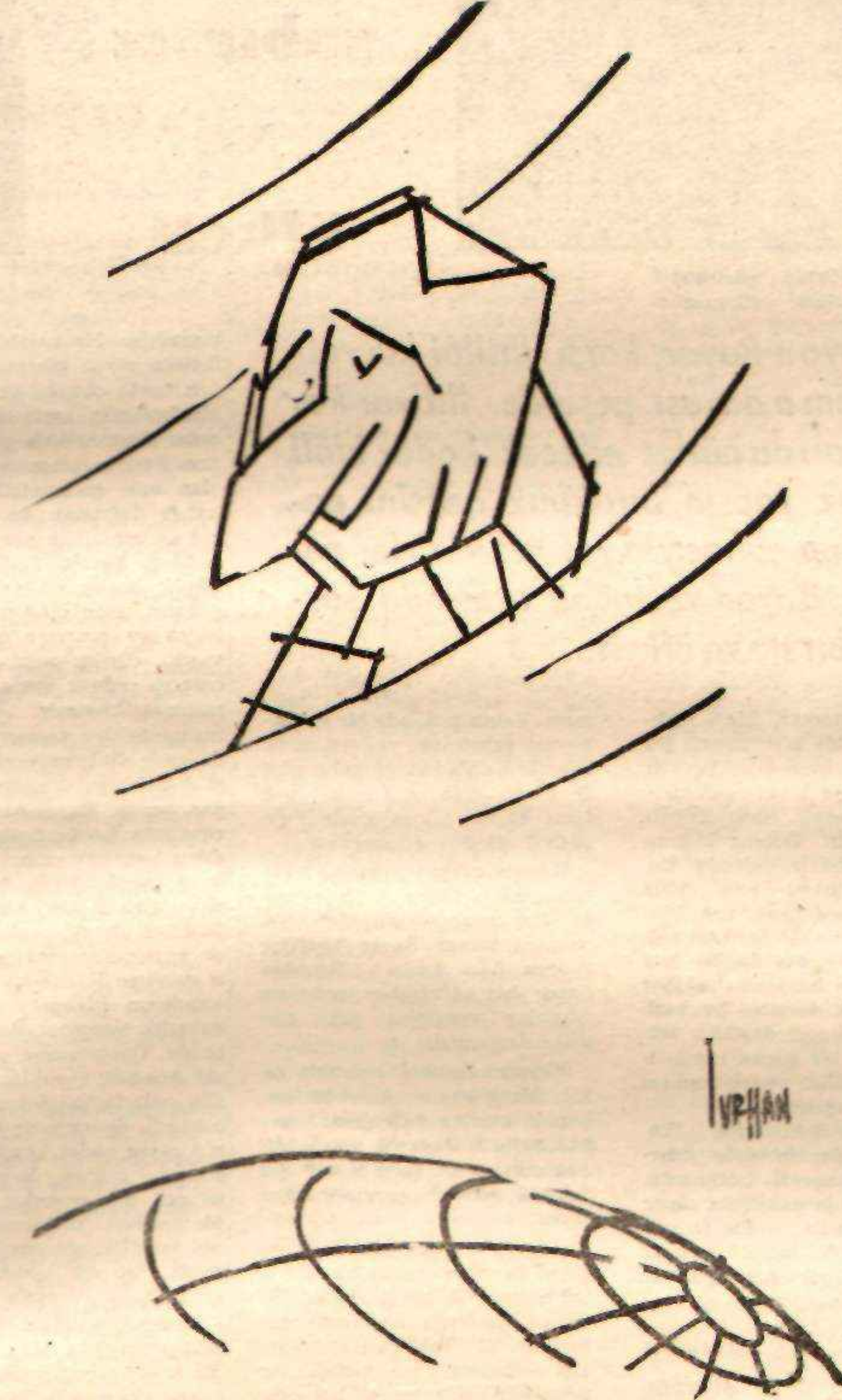
Hasret

Son olaylar, Türkiye'nin huzurunu af hikâyelerinden ibaret sananlar için iyi bir ders olmuştur. 27 Mayıs öncesinin baş sorumlularından biri toplum içine döner dönmez, huzursuzluk, ortadan kalkmak şöyle dursun daha çok arttı. Bütün mesele, biri şimdiki Başbakan, biri de eski cumhurbaşkanı olan iki yaşlı insanı ilgilendirseydi, bunun çözüm yollarını bulmak kolaylaşırdı: Başbakan, yavaş yavaş istim salıverme, tedrici yollardan toplumda gevşeklik yaratma ve bu arada eski siyasî hasımlarına atıfetlerde bulunup büyüklük kazanma politikasının sakatlığını anlar, tutumunu değiştirirdi; eski cumhurbaşkanı da, olayların kardiyogramına bakıp «Sağlamdır» gerekçesiyle hücreye gönderilerek mesele kapanıverirdi. Ama, son olayların kazandığı anlam, meseleler üzerine daha büyük bir ciddilikle eğilmeyi ve bunlardan Türkiye'nin yakın geleceği için dersler çıkarmayı gerektirecek kadar âşikârdır.

Türkiye'de «Eski devir hasreti»nin her zamankinden daha fazla olduğu günlerdeyiz. Bu hasret, çok çeşitli çevrelerden gelmekte, çok değişik anlamlar taşımaktadır. Bir defa, vurguncuların, enflâsyon zenginlerinin, dolandırıcı müteahhitlerin hasreti var: Har vurup harman savurma günleri bir geri gelse, şimdiki «özel teşebbüs modası»nın da yardımıyla milyonlar vurmak öyle kolaylaşacak, bütün Türkiye öyle verimli bir çiftlik hâline gelecektir ki.. Ama, asıl tehlikeli olan bu hasretin kendisi değil, ona erişmek için başvurulan metoddur; çünkü, nihayet, bugün de, aynı kolay kazanç yollarının, resmî bir şekilde, kotalar, vergi indirimleri, kredi kolaylıkları yoluyla geniş ölçüde sağlandığını söylemek mümkün. Vurguncuların istedikleri derece farkından ibaret olabilir: Daha çok, daha rahat, daha çabuk vurmak istemekte, bunun çaresini de eski başıbozukluğun geri dönüşünde görmektedirler. Asıl tehlike, sokaktaki adamı da bu iğrenç amaçlarına ortak etmelerindedir.

Halkın Unutmadığı

«Eski devir hasreti»nin bir başka anlamı üzerinde çok daha dikkatle ve derinlemesine durmalıdır. Kütleler, genel oy denemesinin ilk yıllarındaki tadı unutmamışlardır. Düşünün, öyle bir halk ki, yıllarca kendisine tepeden bakılmış, anlamadığı olaylara itilmiş, uzun süreli menfaatleriyle bağlantısını bir türlü kuramadığı şeyler kendisine zorla yaptırılmış, zaman zaman şehirlerden, başkentlerden gelen kolalı yakalı, kravatlı insanlardan hikmetine akıl erdiremediği nutuklar dinlemiş... İşte, bu halk, birgün, tahta sandığa attığı bir kâğıt parçasıyla işbaşına getirdiği adamlar sâyesinde, ilk defa olarak kaderine hükmedebildiğini, onu biraz değiştirmek imkânına kavuştuğunu görmüştür. Artık, o sihirli kâğıt dolayısıyla, gecekondu mahllesine elektrik geldiğini, köye dağdan su indiğini, pancarın para etmeğe başladığını, yıkılmağa yüztutan minarenin onarıldığını, kaymakam beyin köye daha sık uğramağa başladığını bilmektedir. Ama, birşeyden haberi yoktur: Kendisine yeryüzünün bu ufacık ve tabiî nimetlerini sağlayanlar, ilgisizliğinin ve bilgisizliğinin erişemediği çevrelerde çok daha büyük işler çevirmekte, köyde ağır dönen çarklar, siyasî parti bünyelerinin acaip dişlileri sâyesinde, büyük kentlerdeki menfaat çarklarını çok daha hızlı döndürmektedir. Sokaktaki adam için ilk bakışta önemli olan, kendisiyle başkaları arasındaki nisbetler değil, kendi payındaki mutlâk artmadır: Madem ki, artık durum eskisinden daha iyidir, o hâlde, bunu sağlayanlara şükran borçlu olacaktır. Birbiri ardına gelen seçimler boyunca, bu şükran, sisteme karşı değil, insanlara karşı olmuştur; daha doğrusu, sistemle insanlar arasında yakın bir bağlantı kurulmuştur. Mahalleye elektrik, köye su geldiyse, bu, sokaktaki adamın gözünde, sistem sayesinde değil, Bayar, Menderes ve şürekâsı sâyesinde gerçekleşmiştir. İşin kötüsü, olayların geridi de, kişilerle sistem arasındaki bağlantının çözülmesine ve dişliler arasındaki dönüş farkının iyice belirmesine imkân vermeden kopuvermiştir. 27 Mayıs, kütle eğitimi bakımından zamansız çalan bir zildir: Ders yarıda kalmış, meseleler ve çözümler kafalara «tak» dememiştir. Kentlinin hürriyet endişesiyle, köylünün nimet endişesi bir noktada çatışıvermiştir. 27 Mayıs öncesinin suçluları yargılandığı zaman, onlara uzanan parmaklarda sâdece kentlinin, üniversite profesörünün, hukukçunun ithamları görülmüştür. Kimse çıkıp da, demokrasi adı altında çevrilen büyük dolabı, çarkların çaplarını ve dönüş hızlarını göstererek, bütün çevrelerdeki suçluları ortaya çıkararak, politikacıyla vurguncu, parti başkanıyla dolandırıcı arasındaki bağlantıları kurarak, kütlelerin gözü önüne serememiştir. Sistemin değil, köpekleriyle, metresleriyle, cımbızlarıyla, insanların muhakemesi yapılmıştır. Halk, kendisine elektriği, suyu getirdiklerini sandığı insanlara bütün bunları «helâl» edivermiştir ve bu insanlar, hukukî anlamlarını pek iyi kavramadığı gerekçelerle mahkûm olunca, onlara acımağa başlamıştır.

— HEY GİDİ DÜNYA HEEEY!..

Halktan kopanlar

Kütleler, 1950 - 1960 denemesinin perde gerisi hakkında yanılmış olsa bile, 27 Mayıs'tanberi gerçekten halkçı bir politikayla kütlelere inmek, onların temel dileklerini anlamağa çalışmak ve devlet kuvvetinin her kullanılışında halk lehine, kütleler lehine birşeyler yapmak mümkündü. Ama, bu tam anlamıyla böyle mi olmuştur? Önce, yine o eski yukarıdan aşağıya bakan, halka inmeden halk için birşeyler yapmağa *çalışan zihniyet belirmiş*, kütleler, okumuşların, kravatlıların geri dönüşünü sezip ürkmüştür. Arkadan da, ne kütleye, ne de vurguncular yaranabilen politika gelmiştir. Büyük menfaat çevrelerini kızdırmamak için kalkınmanın, plânın yükü kütlelerin sırtına bindirilmiştir. Şimdi ne vurguncu çevreler memnundur, ne de kütleler. Asıl kötüsü, vurguncu çevreler, halkta, dersin yarıda kesilmesi yüzünden hâlâ canlı kalan eski devir hasretini ustaca kullanmağa çalışmakta, kendilerini yağ bal devrinin çeşme başlarıan yaklaştıracak her hareketi sinsice desteklemektedirler. 23 Mart günü Bayar'ın tantanalı Ankara Dönüşü sırasında görülen özel otomobil bolluğu kimsenin gözünden kaçmamıştır:

«Kimler vardı dün Kayseri'den beri gelen otomobillerin içinde? Ankara'nın varoşlarında karşılayanlar, Güven evlerinin arkasında Rus sefarethanesinin aşağısındaki evin önünde bağıranlar, *evlerin tepesini yalayıp geçen jet*lere yuh çekenler, dar ağacından kurtulma, müebbet hapis mahkûmu adama yaşa yaşa diye yırtınanlar arasında kimler vardı?... 27 Mayıs'a kadar her mahallede milyoner olanlar, mensup oldukları partinin çığırtkanlığını yaptıkları için tahsis malı kamyonları alıp satanlar, belediyelere verilen tevzi mallarını karaborsaya sürenler, hakları olmadığı halde nimetlere konanlar, 27 Mayıstan sonra gayrimeşrû servetlerini kurtarabilmek için servetlerini karılarının üzerine aktarıp sonra boşanarak özbeöz karılarıyla metres hayatı yaşayanlar... Hep bunlar hep bu milletin kanını emen sülükler. Dünkü hareketleriyle Anayasayı bir kere daha apaçık ihlâl ettiler.»

Bu satırlar, Cumhuriyet Halk Partisi organı ULUS gazetesinin 24 Mart tarihli sayısından alınma. Olaylar, Türkiye'deki asıl sinsi tehlikenin nereden geldiğini Sayın İnönü'ye en yakın bulunan çevrelere bile açıkça göstermiştir artık. Halkçı politika güdülmezse, iktisadi hayatta, sosyal tedbirlerde ve eğitimde gerçekten halkın yararına olan işler yapılmazsa ve en tehlikelisi, davranışlar malî ve iktisadî nüfuz çevrelerinin sultası altına sokulursa, kütlelerin kimlere kaptırılacağı, demagoglar saltanatının nerelere kadar varacağı iyice belli olmuştur. Nüfuzlu çevrelerde bugünkü tutumu, plân politikasını benimser gibi görünenler, de eski cennet kapıları aralanır aralanmaz, geçici ortaklarını bırakıp menfaat kervanına katılmaktadırlar. Sayın İnönü, dayanmak istediği siyasi ve iktisadi kuvvetlerin gerçek sadakat dereceleri üzerinde tekrar düşünmeli, halktan yana olanlardan ve kütlelerden daha sağlam müttefik bulamıyacağını hatırlamalıdır.

Mümtaz Soysal

NEREYE GİDİYORUZ?

Zinde kuvvetler, ortaya çıkan son olaylar karşısında sabırsız ve öfkeli

Ankara'daki yürüyüşten görünüş
«27 Mayısa tasallut edilemez»

Bayar ve İnönü
Bir devrin iflâsı

Hayatının son kozunu oynayan Bayar, karşı ihtilâl kuvvetlerini liderliği altında toplama davası peşinde. İhtiyar komiteci, Mehmetçik istismarına cür'et edecek kadar kinli ve azimli. İnönü, «Bırakınız yapsın, bırakınız geçsin» politikasını iflâstan kurtarma çabasıyla yarım tedbirler peşinde. Hükûmetteki Y.T.P., Bayar ve İnönü arasında şaşkın. Zinde kuvvetler ise sabırsız ve öfkeli....

ᴾapucu büyük sahnede

Kalbinden ve böbreklerinden hapishane havasına tahammül edemiyecek kadar ağır hasta olduğu gerekçesiyle, bir sağlık kurulu ve koskoca bir Adlî Tıp raporu ile altı ay için geçici olarak ve «meşruten» tahliye edilen Bayar, Ankarada kaldığı yeğeninin evinde AP ile yarışa girmiş olan YTP Genel İdare Kurulu temsilciler heyeti üyelerine, —Nureddin Ertürk, Osman Hacıbabaoğlu ve Sadık Perinçek ki bunların birincisi YTP Genel Sekreteri, ikincisi Senato Grubu Başkan vekili, üçüncüsü Millet Meclisi Grubu Başkanvekilidir—, kendisini ve bir devri mahkûm etmiş olan Yüksek Adalet Divanı için pervasızca en ağır sözleri sarfediyordu Bayar. «Gözümüzün önünde yalancı şahitler..» diye devam ediyordu ki, oturulan salona *Yüksel Menderes*, avukatları Orhan Cemal Fersoy ve Talât Asal girdiler. Bayar Yüksel Menderesi ayakta karşıladı ve Yükseli yanaklarından öptü. Hemen oturduğu koltukta yanında yer gösterdi. Gözleri sulanmıştı. Avukatlardan Orhan Cemal Fersoy'a dönerek ve Menderesi kastederek,

«... *Büyük şehidimizin gerek sağlığında, gerek vefatında esirgemediğimiz, ailesine karşı gösterdiğiniz büyük alâka için size müteşekkirim*» dedi.

Düşük Bayarın söyledikleri, en ağır şekilde suçtu. Bir insanın müebbed hapse mahkûm olması ise, işlediği bir başka suçtan dolayı yeniden yargılanmasını, yeniden mahkûm olmasını önlemiyordu. Önlemiyordu ama, Adalet organları bu sarih tecavüz, bu sarih tahrik karşısında dahi susuyorlardı. Ancak Başkan Salim Başol, «şen'i şensin» diyerek, Bayara lâyık olduğu cevabı verdi.

Bayarın sözleri **kendilerine** nakledildiğinde, **Türkiyenin** akı başında hemen **bütün hukuk**çuları bir tek kanaat ifade ediyorlardı: «Olamaz, bir mahkûm bu şekilde konuşamaz. Bu bir yeni suç işlemedir. Tevkifi ve mahkemeye sevki gerekir.» Profesör Hüseyin Naili Kubalı böyle diyordu. Doçent Muammer Aksoy böyle diyordu. Doçent Aksoy konu için, «**Bir mahkûm bunu hapishane içinde söylese, derhâl inzibati tedbir alınır. Hücrede değilse hücreye sokulur, hakkında takibat açılır. Sağlık durumu bu vaziyette bir mazeret değildir. Hükümlü yeni bir suçun sanığı ise tevkif edilir, yargılanması mevkufen yapılır.**»

dedi. Adalet Bakanı ise, «Bayarla ilgili olaylar böyle giderse, tedbir alınacak» buyurdu. Bayarın sağlığı hakkında rapor veren Kayserili Prof. Hamdi Aktan ise, «Biz müstakil rapor vermedik. Cezaevinde tansiyonu 19 du» diyordu!

ᴷorkunç ᴵstismar

Kayseri cezaevinden, sağlık kurulları raporları ile çıkarılan Bayarın, sekiz saatlik tantanalı bir otomobil yolculuğu yapması, Vatan sathında bir miting havası yaratması, yollara düşürülmüş kalabalıklara karşı gövde gösterilerine girişmesi, pek tabii ki bir takım zinde kuvvetleri çileden çıkaracaktı

Hemen herkes ayni şeyi düşünüyordu: Ölüm halinde hasta olan insan bu muydu? Tevekkeli bizzat Bayar hastalık raporu Adlî Tıbba gitmeden önce, «biz adlî tıbbın uydurma raporlar verdiğini çok gördük» dememişti!

Kayseri Ankara arasında sekiz durak yapan, önünde kurbanlar kesilen müebbed hapis hükümlüsü Bayarın tezahüratçılarının *en korkunç tertibi* Ankaraya giriş sırasında ortaya çıktı.

Geçmiş vurgun devrinin en güzel örneğini veren ve 700 özel otomobille takip edilen müebbed hükümlü, Ankaraya girdiğinde, Millî Savunma Bakanlığı önünde 2-3 bin kişilik bir yeni kalabalık tarafından durduruldu. Bir anda otomobilinin etrafını alanlar Bayara, «ya ya ya, şa şa şa, Bayar Bayar çok yaşa» şeklinde gösteri yapmaya başladılar. Ne var ki, bu biraz fazlaca sevgi gösterisi, kalbinden hasta olduğu ileri sürülen hükümlünün arabasının içini nefes alınmaz hale getirdi. Bunun üzerine olayı seyretmekte olan bazı mehmetçikler, kalabalığı dağıtmak ve otomobile yol açılması için yardıma çağrıldılar. Yeraltı faaliyetlerinde büyük başarı gösteren bazı ağızların zaten öteden beri hunharca ve hınzırca bir slogan vardı.. «Ordu, ordu, iyi ama *onların ordusu varsa bizim de* mehmetçiklerimiz var. Bu mehmetçikler zamanı geldiğinde emir dinlemeyeceklerdir. Bizi destekleyeceklerdir.» Bu slogan orada, Bayarın karşılanışı sırasında fotoğraflarla tesbit edilen bazı göz yaşartıcı sahnelerle tescil edilmek istendi. Gün görmüş eski bir Cumhurbaşkanı olarak, mehmetçiğin işe karıştırılmasına mani olması gereken Bayar ise bu propagandanın işlenmesi için, kundakçılık yapmayı daha uygun buldu. Otomobiline yol açan saf Anadolu çocuklarını yanına alıp onlarla öpüşürken resimler çektirdi. Onların üç beş tanesinin evine kadar kendisini takip etmesini sağladı. Evinde de gene poz poz resimler çektirdi. Memnundu, mütebessimdi. Basın istediği oyunun içine girmişti. Yer altı kundakçılarının silâhı kuvvetleniyordu.

Mehmetçik istismarına girişildiği anlarda, Yüksek Askerî Şûra, bir tebliğin son hazırlıklarını yapıyordu. Genel Kurmay Başkanı, İkinci Başkanı, Kuvvet Komutanları, Ordu Komutanları ve Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterinin katıldığı Şûranın üyeleri, o sırada hemen ayaklarının dibinden bir konvoyla geçen Bayarın hareketlerini pençereden izliyorlardı. Bayar daha evine varmadan, Şûranın bir tebliği gazete bürolarına ve Ankara Radyosuna ulaştı.

Bildiride, 27 Mayıs ruhunun zedelenmek istendiği, **Millî birlik ve beraberliği** yıkıcı **bazı hareketler olduğu** tesbit edildiği, bu bakımdan Millî Güvenlik Kurulunun olağanüstü bir *toplantıya çağırılması* gerektiği belirtiliyordu. Son derece askerce ve ciddi bir ifade ile kaleme alınmış olan bildiri, gazete bürolarına geldiğinde bir bomba gibi patladı. Bayar tahliye edildi diye bayram yapanlar ise kısa bir an dut yemiş bülbüllere döndüler. Kayseride sarıklı, Hamid devrinden kalma sırmalı «ilmiyye» üniforması giymiş Kirazoğlunun babasının sakalından öperek resim çektirip din istismarı yapan, Ankarada ise Mehmetçiklerden medet uman eski komiteci ise, hayatının oyununa devam etti. İşte tam bu sırada, nereden ve kimden emir aldığı bilinmeyen, öfkeli iki jet uçağı Ankara semalarında göründü. Bayar tezahüratçıları, kulakları sağır eden jet sesleri karşısında şaşırdılar. Ama şaşkınlık kısa sürdü. İşte dokuz mehmetçik Bayarın peşindeydi. Daha ne isterlerdi. Bayarı Kayseriden beri bir minübüsle takip eden ve durup durup tezahürat yapan Kırıkkale AP teşkilâtından onüç kişi, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı camlarından bakan subaylara, üzerlerinden alçak irtifada geçen jetlere karşı yumruklarını sallayarak ağza alınmaz küfürler savurdular.

Tezahüratçılar alabildiğine başı boş bırakılmıştı, kedinin *olmadığı köydeki fareler gibi* sağa sola da saldırıyorlardı. Bir avukatın evi taşlandı, camdan bakan Amerikalı bir aileye küfürler savruldu. Nihayet Bayar omuzlar üstünde Meneviş sokaktaki eve bırakıldı.

Bayar o geceyi Ankarada el öpmeler, öpüşmeler, ağlaşmalar arasında geçirdi. Ertesi sabah ise ziyaretler başladı.

Bayarın Ankaraya girdiği saatlerde bir gençlik grubu ise Anıtkabirde Atatürkün ve devrim şehitlerinin mezarlarını ziyaret etti. Oralara konan çelenklerde, «28 Nisan günündeki kadar heyecanlıyız, gerekirse yanınıza gelmekte tereddüt etmiyeceğiz» deniyordu.

ᴵstanbul'da gençlik yürüyüşü
«100 bin Turban....»

Bayar hücreye!

Müebbed hapis hükümlüsü, vatan hiyaneti suçu işlemiş Bayar, Pazar gününü evinde gene ziyaretler kabul etmekle geçirdi. Anıt Kabire gitme programını değiştirmek zorunda kalmıştı! Ama tahrik ve tahkirlerine evinde devam etmekten de geri kalmadı.

Bayarın Ankarada gecelediği ilk gün ise Yüksek Askerî Şûra toplantısından çıkan Genel Kurmay Başkanı doğruca nezle olduğu gerekçesi ile üç gündür sokağa çıkmayan İnönünün evinin yolunu tuttu. Hükûmet Başkanına, Komutanların hassasiyetini bildirdi. Bayar ya derhâl geri gönderilir hücreye konulurdu, ya da gereken tedbirler alınırdı. Bayar ve etrafındaki tahrikçilerin davranışından doğacak hâdiselerin sorumlusu, doğrudan doğruya Hükûmet ve başkanıydı.

Nezleli Başbakan, Genel Kurmay Başkanına, olup bitenlere fazla önem verilmemesini bütün bu tahriklerin birkaç gün içinde bir sabun gibi söneceğini söyledi. Ama Sunay Millî Güvenlik Kurulunun toplanması yolundaki Askerî Şûra kararında israrlıydı. Durumu arzetti.

Ertesi sabah ise, Bayarla yanak yanağa resim çektiren askerler, orduya küfreden AP liler hakkında tahkikat açıldı. Bir gece önce geç vakit İçişleri Bakanlığı, Bayara yapılan törene bir parti mitingi havası verenler hakkında takibat yapılacağını bildiren bir bildiri yayınlamıştı. Ertesi gün toplanan AP Genel İdare Kurulu ise üstadları Bayardan cesaret alarak Yüksek Askerî Şûra tebliği hakkında oldukça sert bir cevap verdiler. Ordu siyasete karıştırılmak isteniyordu! Bu tebliğin yayınlandığı saatlerde ise AP. Genel Merkezi önüne gelen ve «kaatillere ölüm, pilâvcılar, uşaklar, köpekler» diye bağıran binlerce gence karşı ise bu salon kabadayıları gene ordu birliklerinden canlarının korunması için yardım istiyorlardı!

Pazar günü yağmurlu bir havaya rağmen, hiç bir set dinlemeyen binlerce üniversite öğrencisi Zafer meydanında toplanıyor, «olur mu» olur mu, katillere af olur mu» diye bağırıyorlardı.

Yüksek Askerî Şûranın tebliğinden sonra birden bire koyu bir ordu taraftarı kesilen Ulus gazetesi de en azından karşı cephe gazeteleri kadar şuursuz, gençlerin bu mitinginde, «İsmet Paşa çok yaşa» diye bağırıldığını yazıyordu! Oysa gençlik yaşa diye bağırmıştı, ama sadece ve sadece «ordu ordu çok yaşa» diye bağırmış, ardından «katillere af olur mu, sehpaya» diye bağırmıştı.

Zafer meydanında sicim gibi bir yağmur altında Kavaklıdereye, Bayarın kaldığı eve doğru yürüyen gençler, bir ara AP Genel Merkezinin yeni taşındığı binanın üst balkonunda «Fatih» pozlarında gezinen AP yöneticilerini görünce birden oraya sarktılar. Taşlar, «yuh, alçaklar, kuyruklar katiller, pilâvcılar» sesleri ortalığı kapladı. Polis tecavüzleri önlemeye muktedir olamayınca, AP'liler, o biraz önce Askerî Şûrayı iç politikaya karışmakla suçlandıran tebliğin altına imza atanlar bu kere Merkez Kumandanlığından canlarının kurtarılması için yardım istediler. Nitekim yardım geldi, subaylarının komutasındaki erler barikat kurdular ve balkon kabadayıları yüzlerine tükürülmekten kurtuldular. Gençler daha sonra büyük gruplar halinde Bayarın kaldığı eve gittiler. Burası da askeri bir kordonla çevrilmişti. Yuhlar çekildi 28 Nisanın sorumlusuna, tenkil şampiyonuna eski günler hatırlatıldı.

Akşam, taşlı sopalı ve bıçaklı bindirilmiş AP kabadayıları ile takviye edilmiş militanlarla üniversite gençleri arasında kıyasıya bir dövüş oldu. O sırada gençler sayıca hayli azdılar. Atılan taşlar sonunda iki öğrenci, iki de polis yaralandı. AP liler «bakın nasıl perişan ettik» diye gerindiler. Oysa, af çıksın huzur gelir diyenler, huzurun nasıl geldiğini bütün Ankaraya ve dolayısı ile bütün Türkiyeye gösterdiler. Sadece bir tek kindar adamın dahi şartlı olarak tahliyesi, herşeyi alt üst etmişti. Zinde kuvvetler kaynıyordu ve AP tahrikleri ile kardeş kardeşe düşürülüyordu.

Huzur değil huzursuzluk gelmişti. Bu huzursuzluğun daha da gelişmesini beklemek için ise elde yeteri kadar delil vardı.

Öfke yayılıyor...

Zinde kuvvetlerin öfkesi Pazartesi de devam etti. Ve nümayişlere İstanbulda da başlandı.

Ankara'da çay, ekmek ve çuval çuval sopa ile savaş hazırlığını ikmal eden AP. Genel Merkezi kaba dayıları, yürüyüşe geçen gençlere karşı tezahürata girişince sıkı muhafaza altında olan AP. merkezinin önünde büyük bir birikme oldu. Ellerinde kalın sopalarla kavgaya hazırlanan parti kabadayıları, subaylar tarafından zorla içeri sokuldular. Bu arada bir piyade yarbayı, AP. merkezinin tahriklerine dayanamıyarak «Alçaklar» diye bağırarak üzerlerine yürüdü. AP. Merkezi, 28. Tümen Kurmay Başkanının gayretiyle korunabildi. Gençler, subayların AP Genel Merkezinde silâh araması yapılacağını bildirmeleri üzerine onların isteklerine uyarak yürüyüşe devam ettiler. Bu arada, Partiden çıkan Senatör Celâl Ertuğ ile Genel Başkan Vekili Süleyman Demirel'in yüzüne genç subaylar tükürdüler.

Yürüyüşe devam eden gençler, Bayarın istismarına âlet olan bazı gazeteler önünde hislerini ifade ettiler. Bu arada bazı taşkınlıklar da oldu.

Ayni anlarda İstanbulda da Üniversitenin bahçesinde toplanan ve yürüyüşe geçen gençlik, 27 Mayısın aziz şehirdi Turhan Emeksizin hatırasını anarak «100 bin Turhan geliyor» diye bağırmışlar ve Atatürk ilkelerine bağlılıklarını tekrarlıyarak kendi eserleri olan 27 Mayısın ayaklar altına alınmasına müsaade etmiyeceklerini bildirmişlerdir.

Teknik Üniversite öğrencilerinin de katılmasıyla büyüyen genç lik topluluğu, Yeni İstanbul gazetesi önünde durmuş ve bayrak çekmemekte ısrar edilmesi üzerine, büyüyen öfkeyle binayı taşlamışlardır.

İstanbul yürüyüşü, Harbiye'ye kadar devam etmiş ve burada gençliğin orduya güveni belirtilen tören sonra dağılmıştır.

Tahrikler devam ettiğine göre, bu yürüyüşlerin bir süre daha ve hem de şiddetlenerek tekrarlanması tabiidir.

İnönü ne diyor?

Pazartesi günü Millet Meclisinde AP. Milletvekili Ahmet Topaloğlu, olaylardan hükûmeti mesul tutarak AP. grubunun Meclisi terkedeceğini açıklamış ve AP. milletvekilleri bu konuşmadan sonra Meclisi terketmiştir. AP. Grubu, Genel Merkezi taşlayan suçlular hakkında takibata geçilinceye kadar Meclis dışında kalmaya kararlıdırlar. Bazı AP. liler de bu süre zarfında yurdun her yerinde mitingler yaparak mücadelenin sokakta sürdürülmesine taraftar olduklarını söylemektedirler.

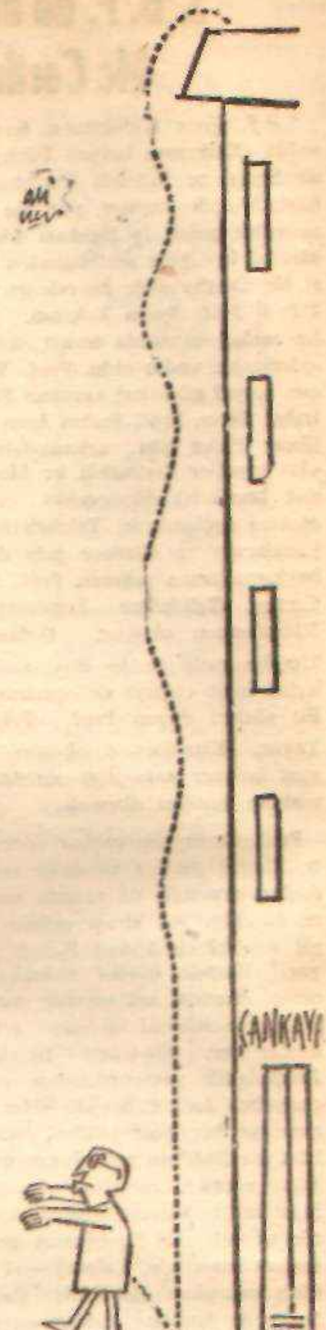
AP. Milletvekilleri Meclisten çıktıktan sonra konuşan Başbakan İnönü «AP. liler arzu buyurdukları kadar dışarıda kalabilirler» dedikten sonra, olayların başlıca sebebinin hükümlü Bayarın din istismarı ve Mehmetçik istismarı suretiyle yaptığı tahrikler olduğunu açıklamıştır. İnönü, Bayarın sözleri üzerinde de durmuş ve Yassıada Mahkemesi hakkındaki bu ağır suçun, hükûmet önleyemez düşüncesiyle işlendiğini söylemiştir.

İnönü, hükûmetin bu buhranları önleyeceği ümidinde olduğunu iki saat süren konuşmasında sık sık tekrarlamıştır.

YÖN baskıya geçtiği sırada nümayişler devam ediyor ve millî Güvenlik konseyi toplantı halinde bulunuyordu.

Nereye gidiyoruz

Daralacironun şiddeti tasmi-

UYUR GEZER

miyle hapishaneden çıkan bir kindar adam, vatan sathındaki havayı bir anda elektriklendirmiş ve bir karşı ihtilâl lideri pozunda ortaya çıkmıştır. Kindar komiteci, CHP. dışındaki partileri toplıyarak, 27 Mayısa karşı bütün kuvvetleri liderliği altında toplamaya azimli gözükmektedir. Gümüşpala değilse de, hayatının son kozunu oynayan Bayar, kelleyi koltuğa almıştır. Görüş açısı oy ticaretinden öteye gitmeyen bâzı YTP liderleri de, AP. tarafından tasfiye edilmemek için, bu tehlikeli oyuna rahatlıkla ayak uydurmaktadır. Yâni karşı ihtilâl, Hükûmette de temsil edilmektedir!

Buna karşılık İnönü ise, «Bırakın yapsın, bırakın geçsin» politikasını uygulamaktadır. İnönüye göre, üstüne gidilmezse, vatan sathında âni yükselen ateş, kısa bir zamanda söner ve işler normâle döner. Fakat bu iyimser iddia bu sefer de doğru çıksa bile, netice değişmiyecektir. 27 Mayısa karşı kuvvetlerin seçim şansı yüksektir ve intikamcı gidiş, Bayarın şahsında liderini bulmuştur. Bu sebeple, İnönü politikası yakın veya uzak bir iflâsa mahkûm görünmektedir.

İnönü politikasının iflâsı için 1965'i bekliyecek sal·ra sâhip gözükmeyen zinde kuvvetler ise huzursuzdur. Kindar komitecinin tahrikleriyle alevlenen karşı ihtilâl gösterileri karşısında, İnönünün bile zinde kuvvetleri yatıştırabilmesi kolay değildir. Beklenmedik olaylar ve çatışmalar olabilir.

27 Mayıs devam etmektedir.

İlhan Selçuk

Olayların zinciri...

Hiç bir ihtilâl tek yanlı olamaz. Her ihtilâlde iki taraf vardır: İhtilâlden yana olanlar... ve ihtilâle karşı olanlar.

Saray ihtilâllerinde bile harekete karşıt olanların teşhisi dikkatle yapılmak gerekir. Yıkılan iktidarın dayanak noktaları ve sosyal kanaviçesi iyice bilinmezse, yapılan hareketin anlamı ve kavramı anlaşılamamış demektir.

Yaptığı işin şuuruna iyice varmamış ihtilâlcilerin sayısı az değildir. Siyasi ve ekonomik dengesizliğin yarattığı bubranlardaki çalkantılarla, bazan hiç farkına varmadan ihtilâllerin gerekçelerini ve yığınak noktalarını hazırlamış insanlar vardır. Bunlar eski iktidarı yıktıktan sonra, yanlış teşhislerinin yarattığı yanlış davranışlarla işleri çıkmazları sürüklerler.

Biz Türkiyenin 15 Ekim 1961'den sonraki iktidarlarını böyle yanlış teşhislerin peşinde gördüğümüzü çok yazdık. Halkın hükûmeti olmak, halk kütlelerini peşinden sürükleyecek bir politikanın tedbirleriyle ihtilâlin verilerini sağlamlaştırmak yolunda yürümek dururken, ihtilâlin yıktığı iktidarın dayandığı kuvvetlerle uyuşma yollarını arayan cesaretsiz ve tâvizci öncüler yüzünden, geniş kalabalıkları ihtilâle karşıt bir propagandanın ve teşkilâtın eline kaptırmak tehlikesine ulaşmış bulunuyoruz.

Ekonomik tedbirlerdeki kısırlık ve tâvizcilik, iktisadi alanda koalisyon iktidarını başarıya götürecek gibi görünmüyor. Seçimlere giden yolun yarısına yakınlaşmış bulunduğumuz halde ufuklarda yalnız kara bulutların sıralanması, seçim şansının da pek parlak olmadığını kendiliğinden ortaya koymaktadır.

Halbuki Türkiyede enerjik ve devrimci bir politikanın ardında birleşecek Atatürkçü ve sağlam kuvvetler, güvensizlik verecek kadar dağılmamıştır. Bunca çöküntüye, bunca tâvizciliğe bunca yanlış işarete rağmen, gençliğin, basındaki bazı çevrelerin, zinde kuvvetlerin, aydınların dayanışmasının kırılamadığını son günlerin olaylarını açıklamaktadır. Bunun yanında müesseseleşme yolunda, ilerici çevrelerin attıkları adımlar da küçümsenemez.

★

Son olayların çok çeşitli tefsirleri yapılıyor. Hâdiselerin görünüşleri ardında bir takım tecrübeli politikacıların veya şu veya bu grupların taktikleri aranıyor. Kapalı odalardaki fısıltılarda, Celâl Bayar'ın umutsuz ve akılsız çıkışlarının hatalarında İsmet Paşanın ustalığına prim verilmek isteniyor.

Bütün bu tefsirlerin boş ve faydasız olduğunu söylemekle yetineceğiz. Temel meselelerde hiç bir varlık göstermeyen politikaların su üstündeki dalgalanmaları, millet hayatında olumlu bir tesir yaratamaz. Son olaylarda sadece rejime güven bir parça daha azalmış, Anayasa bir parça daha hırpalanmıştır.

Bunun yanında 27 Mayısa karşı kaç zamandır açık ve kapalı biriken husumetin patlamasından doğan olayların ters yönden faydaları da olmamış değildir:

Bir kere artık huzur mu affı, af mı huzuru getirir gibi gülünç ve anlamsız bir tartışmanın cevabı kesin olarak ortaya çıkmıştır.

Sonra da demokrasinin adını dilinden düşürmeyerek parlâmentoda muhalefeti temsil eden cephenin bazı kanatlarının ne fikirde olduğu kesin olarak ortaya çıkmıştır.

Hükûmet icraatına değil, açıkça 27 Mayısa, yani Anayasaya zıt bir politikanın temsilcileri bu münâsebetle teşhis edilmişlerdir.

Bu, başlangıçta iktidarın adına bir puan gibi görünüyorsa da, bir kanadı ihtilâli tutan, bir kanadı da ihtilâli tasfiye etmeğe çalışıp yeni maceralar peşinde koşan bir parlâmentonun çalışmasındaki büyük zorlukları bir daha hatırlatmıştır.

Herhalde durum, ihtilâle zıt kuvvetlerin çok partili düzen içinde eritileceğini iddia edenlerin iddialarına bir hayli darbe vurmuş görünüyor. Üç yıldan beri, husumet cephelerinin yumuşamış olduğunu kim iddia edebilir? Belki şu günlerde daha da keskinleşmiş, daha da bilenmişlerdir.

Bu sonuçta ise en büyük sorumluluk 27 Mayısa yanlış teşhis koyan çevrelerin omuzlarına düşmektedir. Bu satırlar yazıldıktan sonra ise hâdiselerin nereye kadar sürüklenebileceğini ancak gene ve yalnız hâdiselerin kendi zinciri tesbit edecektir.

S. B. F. de bir Mc Carthy

S.B.F. Fikir Kulübünün tertiplediği «Kalkınma istiyen Türkiyede Siyasî ve İktisadî Kurumlar» başlıklı açık oturum, yüz bin lira yıllık gelirli İş Bankası İdare Meclisi üyeliğine seçildiğinden beri Mc Carthy'ciliğe heveslenen Y.T.P. li Prof. Aydın Yalçının, yuha sesleri arasında icrayı san'at eylemesine vesile oldu. Prof. Yalçın, sosyal görüşleri savunan Prof Bahri Savcı, *Prof. Sadun Aren* ve Necat Erder gibi arkadaşlarını, «Art niyetler taşımakla ve Marksist komünist düşünceleri yaymakla» suçlandırdı! Talebelerinin yuhalarına ve «Sadece gel» diye haykırmalarına rağmen Prof. Mc Carthy, «Telkinlere kapılmayın. Kitaplarınızı okuyun. Doğrusu kitaplarımızda yazılı» diye, talebelerini irşat etmeyi de unutmadı. Bu sözleri duyan Prof. Fehmi Yavuz, «Kitapları o okusun. Onun ihtiyacı var» diye mırıldanmaktan kendini alamadı.

Prof. Carthy'nin çamur edebiyatı, liberal görüşü savunan arkadaşları arasında da üzüntü yarattı. Nitekim söz sırası gelince özel teşebbüscü Ahmet Hamdi Başar, «Burada dürüst münakaşa edilir. Burada, art niyetsiz memleket meselelerini tartışan arkadaşlar var. Söylenen fikirlere Marksistlik yakıştırılmasını reddederim» dedi. Erder de, «Her soruyu ve her yeni çözüm yolunu bâzı art fikirlere bağlayarak mahkûm edenler, meselesi olmayan insanlardır. Mevcut düzenden bütün unsurlarıyla faydalanan insanlardır» sözleriyle, Yalçın'ı sert şekilde cevaplandırdı. Prof. Bahri Savcı da kapanış konuşmasında, «Burada savunulan fikirler, hürriyetin olduğu bütün ülkelerde siyasî ilimler düşünürlerinin tartıştığı konulardır. Meseleler ilmî açıdan ele alınmıştır» diyerek, Yalçını kibarca takbih etti.

Açık oturumda Bahri Savcı «Sosyalist kuvvet akımlarına dayanan, kişilik akımlarının etken olduğu seçimli bir demokrasi» tezini, yâni Sosyal demokrasiyi savundu.

Sadun Aren ise, 1933 - 38 de karma ekonominin uygulandığını, fakat bunun kapitalizme kaydığını hatırlatarak, kapitalist olmayan bir gelişmenin temellerini atacak *tedbirleri üzerinde durdu*. Malî kurumları ve dış ticareti devletleştirme zaruretini belirtti. Areu, «sosyalizme geçmek için kapitalizmden geçmek zorunlu değil. Devletçiliğe yönelmiş bir intikal devresi sonunda sosyalizme atlamak mümkün» diyordu.

Ahmet Hamdi Başar ise «Tarihi tekâmüllerin ve ekonomik gelişmelerini yapmamış ülkelerde bugünkü siyasî sistem başarıya ulaşmaz» dedikten sonra, «Biz sosyalizm yapamayız. Ancak devlet kapitalizmi yapabiliriz» tezini savundu. Aydın Yalçın ise bugünkü siyasî düzeni övdü ve bunun gayrisi «diktatörlüktür, komünistliktir» dedi. Necat Erder ise, «Türkiyede siyasî iktidara etki yapabilen partilerin hepsi muhafazakârdır. Meselemizi çözemez. Yalnız halk uyanıyor. Aydınlar uyanıyor. Halkı ikna ederek, siyasî iktidarı seçim yoluyla bir devrimci kuvvetin ele geçirmesi mümkün. *En sıhhatli siyasî çözüm yolu da* bu. Halkı, halk çıkarları lehine ikna etmek durumunda bulunanların seçim şansı, halkı halk çıkarları aleyhine ikna etmek isteyenlerden yüksektir. Yalnız bugünkü düzende çıkarı olanlar içinde, bu gelişmeyi önlemek isteyenler vardır. Bunlar için hürriyet, işlerine gelince iyi, gelmeyince kötüdür» tezini savundu. Aydın Yalçın, bu görüşü beğenmedi ve «Halkın oyunu alan bu partiler halkı temsil etmiyorsa, kimi temsil ediyor» diye haykırdı. Soruyu talebeler, «Zenginleri, zenginleri» diye cevaplandırdı.

haftanın portresi

Kâzım Taşkent

Nimet Arzık

Dergi ve adam

Önümde, dış görünüşü kusursuz bir dergi istifi duruyor: Kâğıdının gramajı dolgun, baskısı temiz, resimleri net, mizanpajı zararsız, göz doyurucu bir dergi?... Peki özü?... Özünü ne karıştırırsınız?... Dış görünüşüyle yetinin!... Dergiyi karıştırıyorum: İktidar dostu, hangi iktidar olursa... *«Şunu» tutmuş, şu* ayaktayken, «bunu» tutmuş bu kuvvetliyken, sonra «onu» tutmuş, o sağlamken... Bağlanmamış. Rüzgârı koklamış ve ona göre uygulamış özünü... Düşkünü, zayıfı, çürüğü, neden tutsun, sorarım size!... Dünya, tatlı can kaygusu dünyası!...

En ufak bir kötüleme arzusu yok göynümde. Bir fikri, bir hissi, bir dostu, çok şey pahasına tutup, kendi kendisini habire hırpalıyan enayinin, enayi olmıyana gıptasıyla söylüyorum söylediklerimi...

Yapı ve Kredi Bankasının yayınladığı Hayat dergisini karıştırmak, bence Bankanın kurucusu Kâzım Taşkentin kişiliğinde gezinmektir enine boyuna... Medeni görüşlü, gözü dolduran, biçimli, sözü sohbeti oldukça yerinde bir insan Kâzım Taşkent Özü?... Uf niye hep «öz» leri karıştırırız?... İnsanların dış görünüşleriyle yetinsek ya!...

Hayata bakalım, dergiye değil, onun hayatına. Boğaziçindeki görünüşü muntazam içi muntazam, işlemesi muntazam, çiçekler içindeki köşkün kapıları ardına kadar evvelâ şuna açılmış, sonra ona, sonra buna, şu bu o, ayaktayken, kuvvetliyken, sağlamken... En ufak bir kötüleme arzusu yok içimde. Dedim ya bir fikri, bir hissi, bir dostu çok şey pahasına tutup, kendi kendini hayatta çok hırpalıyan enayinin, kendi kendini hırpalamıyan akıllıya karşı gıptasıyla konuşuyorum...

Ah elimizden gelse «inanmamış» tiplerden, gümüş lira kafalı tiplerden, bir çok iktidarı başarısızlığa götürmüş, çıkarsız parmağını kıpırdatmayan, her şeyin parayla satın alınacağına inançlı, kazanç idealistlerinden olsak... Amma bu bir doğuş meselesi, takmayla, eklemeyle, lehimle olmuyor ki...

Ufak hikayeler

Portre, hayat hikâyesi değildir, birkaç fırçayla bir silüet çizmeğe çalışmaktır. «Bunu da yazsaydınız, şunu da yazsaydınız» diyen okurlarım için söylüyorum... Her sivrilmiş kişi için bir çok hikâye anlatılır. Ekseriyetle bu hikâyeler sivrilmiş kişinin lehine olmaz... Sıhhat derecelerini de ölçmek güçtür.

Derler ki, İkinci Dünya Harbinden önce TEC diye bir şirket kurulmuşmuş. Şirketin yaptığı şu: *O zamanlar Türkiyeye şeker* ithal edilirmiş. Bu TEC şirketi, yerli istihsali azaltmak pahasına ithalât yapmış ve büyük paralar kazanmış. Ayıp mı?... Yooo!... Anlatanlar nedense ayıpmış gibi anlatıyorlar da!... Gel zaman git zaman bu TEC şirketi hakkında nedense soruşturma açılmış. O arada İnönü - Bayar çekişmesi varmış (ne zaman yok ki?..) Devir değişmiş, ve soruşturma kapanmış. Güya dökümanlar Devlet arşivindeymiş, çıkarılmaları teklif edilebilirmiş. Bu şirkette Kâzım Taşkentin de dahli varmış...

Ben Kâzım Taşkentin yerinde olsam, böyle söylentileri bıçakla kesercesine kesmek için, derhal dökümanların gün ışığına dökülmesini talep ederdim, ve çarpardım, kuvvetli bir ışık gibi masumiyetimi, kuytuluklarda vır vır vır diye söylenenlerin alnına. Neden yapmıyor?... Bu yol bizde *pek tutulmuyor nedense*...

Kâzım Taşkent
«Vasi»

Üç hikayede bir insan

Yazlık kamp Çamlıcada bir kamptı. Burada işçiler 15 gün dinlenme fırsatını buluyorlardı. Son derece temiz ve iyi organizeydi, Hayat dergisi gibi.. Kuram Kâzım Taşkentti... Ve o gün kampı bir dostuna dolaştırıyordu. Erkendi. Kamptakiler kahvaltılarını ediyorlardı. Misafir hayretle kahvaltının son derece mütevazi olduğunu gördü. Zeytin, peynir, ekmek. Kâzım Taşkent bu şaşkınlığı gözlüyordu ve bizim bütün sivrilmiş iş adamlarındaki «paternalist» edasiyle:

«— Bunu böyle mahsus yapıyoruz» dedi. «Evlerine gittiklerinde, orada yiyecek içeceklerini beğenmemezliğe sapmasınlar» diye... Misafire ilkin bu mantık her kolay mantık gibi câzip geldi, sonra küçültücü tarafını *düşündü*, yutkundu. *İstirahatın, 11* ay ağır şartlar içinde çalışan için, 12 inci ayı büsbütün değişik şartlarda geçirmekte olduğundaydı inancı. 11 ay ağır işçilik yapan bir ay da prens gibi yaşamalıydı. Garplılar bunu böyle düşünüyorlardı. Prens olmıyanı prensliğe alıştırma korkusu yoktu onlarda. Vardı Kâzım Taşkent'te...

İkinci küçük hikâyem: Eskiden öyleydi, şimdi gene öyle mi bilmem. Yapı ve Kredi Bankasına giren her memura bir zarf verilirdi. Bu zarfta bankadan icabında 10.000 lira kadar çekebileceği yazılıydı. Fakat bu parayı mübrem ihtiyaç olmadıkça çekmemesi ilâve edilmişti. Fena mı?.. Yooo... Fakat Kâzım Taşkentin en iyi organize edilmiş işlerinde, tutumlarında, hareketlerinde, normal hür insanın kabul edemiyeceği bir «vâsilik» edası var. Bu vasilik kendini, yazlık kampta sabahleyin verilen zeytinde de gösteriyor, 10.000 liralık çekte de. Kabahat mı?... Kabahat. Çünkü dünyada her şeyden önce insan gururu gelir. Gururu öğretmeli insanlara, aksini değil. Vesayet sistemi lüzumsuzken milletlere de insanlara da...

Üçüncü hikâyem: Kâzım Taşkentin adam tavlayıcı tarafına ait Ufak not defterine kiminin isteğini, kiminin âdetini, kiminin yaş gününü, kiminin ölüm yıldönümünü not eder ve sürprizini, *tebrikini, gönül almasını o*na göre tertip edermiş Taşkent. Fena mı?. İyi. Şimdiye kadar tek fena şey söylemedik zaten. Eğer bu yalnız adam tavlamak için değil de, gönülden yapılıyorsa bir diyeceğimiz yok... Diyeceğimiz olsa da ne lâzım gelir?...

Özet

Başka bir devrin adamlarıdır Kâzım Taşkentler. Büyük iş adamlarının iktidarla flört ettiği dostların ikbal dostu oldukları devrin, mizansenin söktüğü devirlerin adamı. Bizim devrimiz, hem daha fazla derinlik istiyor, hem daha fazla yalınlık istiyor.

Ayrıca iyi bankacıdır ve iyi aile reisidir. Ve kendisine uzaktan, bir dostu, bir fikri, bir hissi çok şey pahasına tutup, kendi kendini habire hırpalayan sırtı yumurta küfeli enayinin, enayi olmıyana baktığı gıptayla bakar dururum!...

Önümde dış görünüşü kusursuz bir dergi istifi duruyor, ve dış görünüşü göz dolduran bir adam...

Açlık haftası

Geçen hafta bütün dünyada olduğu gibi Türkiyede de açlık haftası kutlandı. Bu kutlayış, dünya kamu oyunun dikkatini milletler arası eşitsizliklere çekmek bakımından faydalı. Gerçekten Milletlerarası alanda, büyük bir adaletsizlik var. İleri Batı ülkelerinde ortalama insan ömrü, 70-75 yıl olduğu halde, Hindistanda 30 dur. Bunun da temel sebebi açlık, kötü beslenme, kötü sağlık şartları, yâni tek kelimeyle fakirliktir.

Dünya geliri çok kötü dağılmış Kuzey Amerika, dünya nüfusun ancak yüzde 6,7 sini barındırd halde, dünya gelirinin yüzde 3 ine sahiptir. Uzak Doğu ise n fusun yüzde 53,3 üne, gelirin y de 12.3 üne, sahiptir. Bu fa lar yıldan yıla artmakta, hızlı *fus artışı fakir ülkeleri daha* fakirleştirmektedir. Dünya nüf su bugün 3 milyar, 2 bin yılınd 5 milyara ulaşacak. Rusya dah Avrupa nüfusu 639 milyonda 947 milyona çıkacak. Güney Am rika, 206 milyondan 392 milyo geçecek. Uzak Doğu nüfusu is 1635 milyondan 3699 milyona yü selecek. Dünya gıda ihtiyacı misli artacak. Kötü beslenme şa ları da az çok giderilmek ist nirse, gıda istihsalini üç misli çıkartmak gerekli.

Fakir ülkelerin insafsızca isti masına yol açan milletlerarası rai pazarlar islâh edilir ve fak ülkelerin kalkınma yoluna girm si sağlanabilirse, açlık tehlike önlenebilir. Bu mümkün, fak kapitalist sistemin insafsız ve mürücü kanunları altında gerçe leştiremiyor. Açlık dâvasının teşli savunucusu Prof. Josue Castro'nun dediği gibi, «Açl insanın imâl ettiği bir felâket.»

S. K. D. nde grev ve toplu sözleşm

Sosyalist Kültür Derneğinin n tad haftalık sohbet toplantısınd geçen Cumartesi Türk - İş Gen Sekreteri Halil Tunç grev toplu sözleşme tasarılarını anla tı. İşçi mevzuatı ve meselele hakkındaki geniş bilgisiyle din yicilerin takdirini kazanan Ha Tunç, Türk İşe göre Meclise sevk dilen tasarıların bugünkü şekliy muteber olmadığını söyledi Meclisi göreve çağırdı. Halil Tu ca göre, Türk işçisi, kendini s dece Anayasayla bağlı saymakt dır. Anayasaya aykırı, antidemo ratik hükümler taşıyan bir gr ve toplu sözleşme kanununu Tür işçisi kabul etmiyecektir.

Köy Enstitüler ve İnönü

Son basın toplantısında, İnö nüye sorulan tek soru, Köy E titüleri oldu. CHP. Kadınl Kolu Merkez Yönetim Kuru üyesi Leylâ Çambel, «Paşa Köy Enstitülerini niye eski miyle açmıyoruz? Enstitüle Komünist dediler diye n Türk köylüsü Komünist ol diye mi korkuyoruz. Cesaret olalım» dedi.

Bu heyecanlı soruya İnön Köy Enstitülerinin yeni baştan yaratılmıyacağını açıkça orta koyan sıkıntılı bir cevap ver di. İnönüye göre, Köy Ensti leri, imkânlarımızın mahdut duğu bir devrede, köye ilk retimi götürmek için açılmış Şimdi imkânlar genişlemiş Sonra Enstitüler ve öğretmen kulları gibi bir ikilik yaratma tan dikkatle kaçınmalıydı. şele, Köy Enstitüleri ilkele bugünkü sisteme dâhil edile rek çözülebilirdi.

Paşanın bu sözleri hayal k rıklığı yarattı. İMilli Eğitim kanı Hatiboğlu da başka tür konuşmuyordu. Esâsen köy uyanışı ve köyde bir ihtilâl mek olan Köy Enstitüleri, ba bir ilk öğretim müessesesi g kabul edilince, geriye söyle cek bir şey kalmamaktadır. takdirde, statükocular elbet Köy Enstitülerinden korkar ve ikilik yaratmak gibi maz retlerle Enstitü dâvâsına ka çıkarlar Fakat Enstitüler gün mutlaka açılacaktır.

DOKTORSUZ ANADOLU...

HEKİMLİĞİN SOSYALİZASYONU NE HALDE?

Doğan Avcıoğlu

Doktor bulunamıyor!

YÖN'ün bu sayısının yayınlandığı gün, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyalizasyon işinde görev alan hekimleri seçmek için bir imtihan tertipliyecek. İlk plânda, inşaatı Ağustosta tamamlanacağı tahmin edilen Muştaki 20 sağlık merkezi için 20 hekime ihtiyaç var.

Yalnız bu 20 hekimi bulmak bile bir mesele. İmtihana pek az bir zaman kaldığı halde, geçen haftanın sonlarına doğru bu iş için ancak 8-10 hekim müracaat etmişti. Çarşambaya kadar taliplerin sayısı, 20 yi aşmazsa, tabii ki imtihan yapılamıyacak ve bütün tâlipler kabul edilecektir.

Halbuki sosyalizasyon içinde kullanılacak hekimlere verilen ücret, bugünkü ölçülere göre bir hayli yüksektir. Sosyalizasyon bölgesinde yeni fakülteden çıkmış bir hekim, 2700 lira brüt ücret alacak ve Sağlık merkezinin lojmanından faydalanacaktır. İhtisas yapmış genç bir hekim ise, 3500 lira ücret elde edebilecektir.

Bugün okuldan yeni çıkmış bir hekime, devlet hizmetinde brüt 600 lira (asli maaş 35) verilir. Talihliler ayrıca 3-400 liralık ek görev bulurlar. Tek avantaj, hekimliğin serbestçe icrasıdır. Hekimlerin bir kısmı, bundan başka ecza dolabı işletir. Bu sayede, bazı genç pratisyenler, sosyalizasyon içinde çalışacak hekimlere verilecek ücret civarında bir gelir sağlıyabilirler. Fakat hekimlerin çoğu büyük şehirlerde toplanmıştır. Büyük şehirde de, şöhretlerin dışındaki hekimler, çok düşük bir gelirle yetinmek zorundadırlar. Şehirdeki bir mütehassıs hekim, ufak bir kasabadaki normal bir pratisyen hekimden çok daha az para kazanmaya mahkûmdur!. Büyük şehirler ise, sivrilmiş bir odacıdan daha fazla kazanç elde edemiyen bol sayıda müteahssıs hekimlerle doludur. Buna rağmen, 2700 lira brüt ücretle, sosyalizasyon bölgesinde çalışacak 20 hekimi bulmak mümkün olmamıştır! Diğer sağlık personeli için durum, daha da az parlaktır. Bu sebeple, hekimliğin sosyalizasyonu meselesi her şeyden önce, ihtiyaçlara uygun sağlık personeli yetiştirmek ve bu personelin yurt içinde değerli dağılışını sağlamak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sosyalizasyon elbette ki, hizmeti halkın ayağına götürmekten ibaret değildir. Hedef, insan sağlığının ticaret metaı olmaktan çıkarılması, bu hizmetlerden faydalanmanın şahsın mali imkânlarıyla kısıtlanmaması ve mevcut imkânlardan herkesin eşit şekilde yararlanmasının sağlanmasıdır.

Bu da sağlık hizmetlerinin A'dan Z'ye kadar düzenlenmesini, özellikle yeni bir sağlık organizasyonunun kurulmasını, teferrüatlı bir sağlık planının hazırlanmasını, sağlık harcamalarının çoğaltılmasını ve hizmetlerin dengeli dağılımını, sağlık personelinin yeni tıp anlayışına uygun olarak toplumcu bir anlayışla yetişitirilmesini ve sosyal sigortanın yaygın hale getirilmesini gerektirir. Fakat bu uzun vadeli bir iştir. Hele anarşik sağlık hizmetlerine sahip bulunan, bütçe imkânları ve insan saygısı kıt olan fakir bir memlekette, sosyalizasyon çok zaman ve sabır ister. Çeşitli menfaat gruplarının mukavemetlerini kırmak bile başlı başına meseledir Bu sebeple, Milli Birlik Hükûmetinin çıkardığı, sağlık hizmetinin sosyalleştirilmesiyle ilgili kanun, hazırlanıp uygulanmasında bir teknisyen olarak büyük hizmeti geçen müsteşar Nusret Fişek, bu konuda şöyle diyor: «Sağlık hizmetlerini sosyalleştirme kanununu iyice incelemeden sadece adına bakarak fikir yürüten bazı çevrelerde kanunun Türkiyede kısa bir zamanda sağlık hizmetlerinin her türlü masrafları hükûmet tarafından ödenmek suretiyle geliştirileceğini derpiş ettiği sanılmakta ve bu sebeple bu kanunun memleket şartlarına uygun olmadığı ve uygulanamıyacağı iddia edilmektedir. Halbuki kanun, sosyalleştirmeyi, vatandaşların sağlık hizmetlerinden ücretsiz veya kendisine yapılan masrafın bir kısmına katılmak suretiyle eşit şekilde faydalanmaları olarak târif etmekte, hekim ve eczacıları hükûmetin sağladığı hizmet seviyesinden daha mükemmel müesseseler kurmak ve herkese ücretini kendileri ödeme şartıyla bu müesseselerden faydalanma hakkını tanımakta, prim alarak bazı hizmetlerin sigortalar tarafından görülmesini imkân dahiline koymaktadır. Kanun sadece, sağlık hizmetlerinin gerektiği şekilde plânlanmasına ve gelişmesine engel teşkil eden başka kanunlardaki hükümleri değiştirmekte, imkânların köy ve şehirde, Doğu veya Batıda herkese aynı şekilde sağlanmasını, binlerce insanın ölümüne sebep olan hastalıkları önlemek dururken nâdir hastalıklar için pahalı müesseseler kurulmasını önlemekte, sağlık idaresi için de yeni prensipler koymakta ve memleket şartlarına uygun bir sağlık plânı hazırlanmasını mümkün kılmaktadır.»

Sağlık Plânı

Memleketimizde sağlık hizmetlerinin her cephesini kaplayan bir plân hazırlanması için çalışmalara, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kanununun yayınlanmasından sonra başlanmıştır. Devlet Plânlama Teşkilâtının ana hatlarını kabul ettiği sağlık plânına göre, sağlık hizmetleri aşağıdaki öncelik sırasına göre ele alınacaktır.

I. Birinci safha:

1. Bakanlık merkez teşkilâtının kuvvetlendirilmesi ve özellikle sosyalleştirme plânının hazırlanması ve uygulanması için gereken özel dairenin ve plânlama dairesinin derhal kurulması,

2. Memleket içinde ve çeşitli hizmet konularında sağlık personelinin iyi bir şekilde dağılımı.

3. Kalifiye sağlık personelinin yetiştirilmesi.

4. Tıp Fakültelerinde öğretim üyelerinin serbest meslek icra etmemelerinin sağlanması.

5. Halk Sağlığı Akademisinin kurulması. Ana - Çocuk sağlığı, verem, trahom, frengi, cüzzam gibi sosyal hastalıklar ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile savaş, çevre sağlığı hizmetleri, halk beslenmesi, diş sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesi ve bu hizmetlerin verimli olabilmesi için teşkilâtın motorlaştırılması.

6. Sağlık lâboratuarlarının geliştirilmesi.

7. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kanunu hükümleri gereğince bir klavuz bölge ihdası,

8. Köylere kadar nüfuz eden bir sağlık teşkilâtı şebekesinin sür'atle kurulması,

9. Teşkilâtın malzeme ve ilâç ikmalini, bina malzeme tâmir ve bakımı hizmetlerini düzenliyecek depo ve tamirhaneler kurulması.

II. İkinci safha.

10. Hastane yatak sayılarının on binde 30 a çıkarılması.

III. Üçüncü safha:

11. Ayakta tedavi edilen hastalara ilâç ve rehabilitasyon araçlarının parasız verilmesi.

Hastalara göre, parasız ilâç verilmesi ve hastane yataklarının arttırılması, sağlık plânının ilk safhası içine alınmazsa, bütün memleketi kapsayan bir teşkilâtın kurulması, 1,2 milyar liralık yatırım yapılmasını ve gider bütçesini tedricen 1 milyar liraya yükseltilmesini gerektirmektedir. Devlet Plânlama Teşkilâtı 10-15 yıl içinde bunun gerçekleştirilmesini mümkün mümkün görmüştür. Hastane yataklarının iki misli arttırılması ve parasız ilâç verilmesi ise, yukardaki miktarların da iki misline çıkartılmasını gerektirecektir ki, bu, erişilmesi kolay bir hedef sayılmamaktadır.

Doğuda Sosyalizasyon

İmkânların yetersizliği ve tecrübesizlik, Sosyalizasyon içinde adım adım ilerleme ve tecrübe kazanma yolunu seçmeye zorlamıştır. Bu sebeple ise, sağlık hizmetlerinden en az faydalanan bazı Doğu illerinde başlanmıştır 1962 bütçe yılında, ilk olarak Muş ili ele alınmış, burada 20 sağlık ocağı yapılmasına başlanmıştır. 1963 yılında Ağrı, Van, Bitlis, Hakkâri ve Kars illeri ele alınmış, bu illerde 160 sağlık ocağı kurulması için bütçeye tahsisat konulmuştur.

Sosyalleştirme kanununa göre, sağlık teşkilâtında temel ünite sağlık ocaklarıdır Her 5-10 bin nüfus için bir ocak kurulacak ve her ocakta bir hekim ve iki yardımcı sağlık personelinden kurulu gezici bir ekip hizmet görecektir. Ocak bölgesi 4-5 sağlık evi bölgesine ayrılacak ve sağlık evlerinde köy ebe - hemşireleri bulunacaktır. Bütün Türkiye için 2700 sağlık ocağına ihtiyaç vardır.

Daha üst kademede, sağlık merkezleri gelmektedir. Sağlık merkezinde, bir baş hekim 4 klinik hekimi, 2 lâboratuar mütehassısı, bir dişçi, bir eczacı, 15 hemşire ve teknisyen, 10 sağlık sekreteri, 5 şoför ve 50 hizmetli bulunması düşünülmektedir. Her merkezde, 100 yataklı bir hastahane, poliklinik, verem dispanseri, ana ve çocuk sağlığı gibi gerekli koruyucu hekimlik teşekkülleri ön görülmektedir. Daha üst kademelerde sağlık müdürlüğü, bölge hastaneleri, bölge lâboratuvarları, bölge müdürlükleri yer alacaktır. Şimdi ilk hedef, Muştaki 20 sağlık ocağı inşaatının bir an önce tamamlanması ve bu ocaklar için gerekli personelin bulunmasıdır. Ağrı, Van, Bitlis, Hakkâri ve Kars illerindeki 160 ocak bitirilince personel ihtiyacı daha da önemli bir mesele olarak ortaya çıkacaktır. Fakat Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, lojman imkânı da olduğu halde, 2700 liraya hekim bulmakta sıkıntı çekmektedir! Bununla beraber, Bakanlık yetkilileri iyimserdirler. «Hekim buluruz» diyorlar. «Şimdiye kadar gönüllü bekledik. Adam arama yoluna gitmedik. Sonra ücret kararnamesi de çok geç çıktı. Durum iyi anlatılır ve hekimler sosyalizasyon içinde görev almaya teşvik edilirse, hekim ihtiyacı karşılanır. Yardımcı sağlık personeli meselesi, daha güç bir dâvâ.»

Hekim israfı

Sağlık Bakanlığının iyimserliği gerçekleşirse, bu fakir memleket için çok büyük bir lüks olan hekim israfına bir çare bulunmuş olacak.

HEKİMLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIŞI

İLLER	Hekim Sayısı
İstanbul	3022
Ankara	506
İzmir	480
Geri kalan 64 il	2894
YEKÛN	6902

Bugünkü hekim durumu ise tek kelimeyle bir faciadır. Bir hekim bu fakir memlekete yüz binlerce liraya mal olur, fakat memleket hekimden gerektiği gibi faydalanamaz. Bir defa, hekimlerin yurt içinde dağılışı çok kötüdür: Sağlık Bakanlığında diplomaları tescil edilmiş, hayatta olan hekim sayısı 12 bin civarındadır. Fakat 1.1.1960 tarihinde illerden toplanan personel istatistiklerine göre, icrayı sanat eden hekim sayısı 6900 kişidir! 12 bin hekimin 2 bin kadarının yurt dışında çalıştığı bilinmektedir. Fakat geriye kalan 3 bin hekimin durumu meçhuldür. Bunların, ya hekimlikten başka faaliyetlerle uğraştıklarına, ya da istatistiklerin hatalı olduğuna hükmetmek lâzım.

Bu 6900 doktorun, 3022 tanesi yâni yüzde 44 ü İstanbulda, 2225 i gelişmiş 15 il merkezinde yaşar Geri kalan 51 ile düşen hekim sayısı 1628 dir ki bu da çalışan doktorların ancak yüzde 22 sini teşkil eder! İstanbulda 635 kişiye bir doktor mevcut olduğu halde Doğu illerinin çoğunda 25 bin kişiye bir doktor düşer. Yardımcı sağlık personelinin sayısında da aynı eşitsizlik vardır.

Bundan başka memleketin pratisyen hekime ihtiyacı olduğu halde, Türkiyede mütehassıs hekim enflâsyonu vardır. 1960 yılında tescil edilmiş 12265 hekimden 6264 ü (yüzde 51) uzman hekim ve 1800 kadarı da uzman adayı asistan idi. İngilterede 33 bin doktorun ancak 7 bin kadarı uzmandır. Halbuki memleketin asıl, pratisyene ihtiyacı vardır. Sağlık Bakanlığının Kazan bölgesinde yaptığı incelemeler, 8 bin hastadan ancak 250 sinin (yüzde 3) mütehassıs hekime ihtiyaç gösterdiğini ortaya koymuştur. Hastaların 7750 si yâni yüzde 97 si pratisyenler tarafından mükemmelen tedavi edilebilecek durumdadır! Buna rağmen, bizde mütehassıs sayısı yıldan yıla hızla artmakta ve mütehassıs geçimini sağlamakta, pratisyenden çok daha güçlük çekmektedir! Bu, büyük bir israf kaynağıdır.

Sağlık plânı ve sosyalizasyon kanunu, Personelin rasyonel kullanılması meselesini ve diğer sağlık dâvalarını kâğıt üzerinde çözmektedir. Ayrıca personele bugünkü ölçüler içinde mâkul bir ücret sağlamaya çalışmaktadır. Yetecek mi? Bunu zaman gösterecek. Zira insan sağlığının ticaret metaı olmaktan çıkarılması, malî gücüne bakılmadan bütün yurtdaşların sağlık hizmetlerinden eşit şekilde faydalanması, sağlık ve hekimlik anlayışında bir ihtilâle ihtiyaç göstermekte. Halbuki insan saygısının çok zayıf olduğu, her tarafından adaletsizlikler fışkıran bir toplum düzeni böyle bir ihtilâlin gerçekleştirilmesine hiç te uygun değil. Her alanda adaletsizlik hüküm sürerken, sadece sağlık alanında nisbi bir adalet sağlanabilir mi?

TÜRKİYE'DE HEKİMLERİN İSTİHDAM YERLERİNE GÖRE DAĞILIŞ'

HEKİMLER		Genel Bütçeden maaş alanlar	Özel İdare ve Belediyelerden Maaş alanlar	İktisadi Devlet Teşekkülleri ve İşçi Sigortalarından maaş alanlar	Serbest Çalışanlar	Yüzde
MÜTEHASSIS	Sayı	1437	209	791	1214	53
	Yüzde	% 40	% 5	% 22	% 33	
PRATİSYEN	Sayı	1340	336	452	1124	47
	Yüzde	% 41	% 10	% 14	% 35	
YEKÛN		2777 % 40	545 % 8	1243 % 18	2338 % 34	100

YÖN'ün NOTU: Tablo, hekimlerin ancak üçte birinin serbest çalıştığını, geri kalanın kamu sektöründe vazife gördüğünü gösteriyor. Serbest hekimlik, demek ki pek fazla rağbette değil. Tablonun ortaya koyduğu ikinci bir gerçek, mütehassıs sayısının, pratisyen hekim sayısından çok daha fazla olduğudur. 3651 mütehassısa (yüzde 53) karşı, 3252 pratisyen (yüzde 47) var. Bu anormal bir durum. Meselâ İngiltere'de 33 bin uratisyene karşı, ancak 7 bin mütehassıs mevcut.

Şevket Süreyya Aydemir'in, Atatürkün beşerî hayatını canlandıran «Tek adam »isimli ve henüz yayınlanmıyan eserinden 65. sayımızda «Karar Gecesi» başlıklı bir bölümünü vermiştik. Bu bölümün devamını yayınlıyoruz:

KARAR GECESİ

(2)

Şevket Süreyya AYDEMİR

«İstifa et paşam..»

«İstanbuldan Erzuruma uzanan telgraf telleri, Padişahın emrini Erzurum Valisine, Erzurum Kumandanına belki şu anda ulaştırmış bile olabilirler. İşte o zaman her şey biter. Perde kapanır. Evet, bu gece bir karar gecesidir. Bu gece bir karar gecesi olmalıdır...

8/9 Temmuz 1919. Akşam derinleşiyor. Gece başlamıştır. Gece ilerlemektedir. Erzurumun yaylâ havasında bile bu gece bir sıkıntı var. Arkadaşları artık son sözlerini söylemişlerdir:

— İstifa et Paşam, istifa et. Onlar seni atmadan. Onlar senin rütbelerini, nişanlarını almadan...

Sonra da Rauf bey teminat verir: Kolordu kumandanı Kâzım Karabekir Paşaya güvenebilir. Kendisine hayrandır. Kendisinin zekâsına, üstünlüğüne inanmaktadır:

— O bir Ordu Kumandanıdır, demektedir, Ordular grubuna kumanda etmiştir. Ben bir Kolordu Kumandanıyım...

Evet Kâzım Karabekir onu tâ Selânikten beri tanır. 31 Mart 1909 da İstanbulda irtica ayaklanınca, Rumeliden İstanbula gönderilen Hareket Ordusunun Kurmay bürolarında çalışmışlardır. Ondan sonra da daima ön plânlarda karşılaşmışlardır. İşgal altındaki İstanbuldan Anadoluya çıkmadan önce 1919 un ilk aylarında İstanbulda kendini ziyaret eden ve «Burada artık yapacak bir şey kalmadı. Ne yapılabilecekse Anadoluda yapılır. Anadoluya gel» diyen bir arkadaşı da odur.

Ama nihayet Karabekir de bir askerdir. Yarın bir emir alabilir. Bu emri yerine getirmek isteyebilir. Eğer meselâ bu gece Padişah ona, «Mirlivâ Mustafa Kemali ordudan attım. Rütbelerini, nişanlarını aldım. O artık asker değildir. Hem emrediyorum, onu derhal tevkif et, İstanbula gönder.» derse? Zaten İstanbul Hükûmeti Dahiliye Nazırı Ali Kemalin imzasiyle bütün Anadoluya yaydığı bir emirde, kendisinin artık bir görevi kalmadığını, kimsenin ona itaat etmemesini bildirmedi mi?... Bu istifhâm hiç durmadan beynini kurcalar, durur. Hem şimdi bütün Anadoluda iyi kötü bir asker kadrosu yalnız Karabekirin elindedir. Acaba öyle olmadan kendisi, hem de bizzat Karabekirin tavsiye ettiği gibi, olayların ardında kalmayıp istifasını hazırlasa ve Karabekire: «İşte kardeşim istifam, al, gönder. Ben artık bir sivilim» dese, acaba Paşanın yanında yeri ne olur?...

Telgrafhaneye dâvet

Muhakemesi bu noktaya gelince, önündeki yollar çaprașıyordu. Evet, haydi bu gece kararını versin. Bir kâğıda tek cümlelik bir yazı:

«Askerlik mesleğimden ve resmî vazifelerimden istifa ediyorum. İmza: Mustafa Kemal.»

Ama yarın? Evet yarın?

Daralır. Bunlar. Yanında konuşabildiği en tecrübeli arkadaşı Rauf beydir. Ama o da bir misafir. Hattâ bir sığıntı. Bu yolculukta.. hiç bir resmî görevi yok. Eski bir bahriyeli. Balkan Harbinde Türk bahriyesinin tek muharip gemisine kumanda eden adam: Hamidiye kahramanı. Halkın muhayyilesinde ele avuca sığmaz bir insan. Halbuki sâkin, uysal, padişaha bağlı ve Hamidiye macerasının dışında daima İttihat ve Terakkinin gölgesinde yaşamış. Arka plânda adam. Gerçi Irakta, İranda çeteciliğe benzer hareketlere karışmıştır. Mütârekede İttihat ve Terakkiyi kurtarmak için «Teceddüt Fırkası» şeklinde verimsiz bir denemeye de girişmiştir. Nihayet Mütareke kabinesinde Bahriye Nazırı. Ama arkasında Mondros Mütarekesini imzalamış olmanın yükü var. O Mondros mütarekesi ki, iyi kötü bağımsız Osmanlı devletinin sonu ve parçalanmasıdır. Şimdi o da Mustafa Kemale «İstifa et Paşam. İstifa edelim. Padişah bizi atmadan rütbelerimizi, nişanlarımızı almadan, biz onları iade edelim» der, durur. Mustafa Kemalin endişeleri daima aynıdır:

— Sivil olursak her şey biter Rauf. Devlet makam ve mesnedinin başka bir değeri var. Anadoluda mücadele, bir askerî hareket olacak. Bu harekette emir vermek için de resmî salâhiyet ister...

Karar gecesinde bu kararsızlık onun ruhunu yoğurur durur, Fakat tam o sırada, gecenin bağrından yeni bir haber gelmiştir. Odasının kapısını vurup, hattâ onun emrini beklemeden içeriye giren yaver, karşısında selâm vaziyeti alır, bildirir:

— Paşam, İstanbulda saray telgrafhanesinden sizi acele makine başına istiyorlar...

Padişah Vahdettin

Misafir kaldığı ve Kolordu karargâhı emrindeki binadan ayrılıp, karanlık bir Erzu[rum] gecesi içinde, bozuk düzen Erzurum so[...]kaklarından telgrafhaneye giderken yaln[ız] değildir. Bir yanında Kolordu Kumanda[nı] Karabekir yürür. Solunda Rauf bey berabe[r]dir. Arkasından kendi Kurmay Başkanı K[â]zım Dirik gelir. Sonra Kolordudan birka[ç] subay ve emirber.

Yollarda hemen hemen konuşmazlar. H[er] biri kendi iç âlemine dalmıştır. Herkes ken[]di kendine bir iç hesaplaşma içindedir. Am[a] hepsi bilir ki, bu kısa yolculuk bir takı[m] yolların sonudur. Ondan sonra, evet, onda[n] sonra bir kocaman istifham?...

Yıldız saray telgrafhanesindeki makinanı[n] başında bizâat Padişah ile Harbiye Nâzı[rı] Ferit Paşa vardır. Padişaha kimse güvenme[z.] Gerçi Mustafa Kemal onu tâ Şehzâdeliğin[]den tanır. Birinci Dünya Harbi içinde onunl[a] bir Almanya yolculuğu yapmıştır. O günle[r] artık harbin kötü gittiği, sonun göründüğ[ü] günlerdir. Padişahlık tahtında Beşinci Sulta[n] Mehmet bir kukla bile değildi. Belki iy[i] kalbli, fakat lop, pörsük, görgüsüz bir sa[]ray ihtiyarıdır.

Mustafa Kemal bu Almanya yolculuğun[]da, refakatına verildiği Şehzadenin Velia[ht] olduğunu, yarın Padişah olacağını düşünü[r.] Ona bir şeyler söylemek, bir şeyler öğretme[k] ister: «Yarın Padişah olacaksın. Ama b[u] devlet çökmektedir. Bu harbin sonu karadı[r.] Padişah olunca hiç olmazsa Başkumandanl[ı]ğı ele al. Enver Paşayı uzaklaştır. Almanla[rın] ipin ucunu tamamen bırakma. Belki bir şe[y]ler kurtarılabilir. Hem ben...» gibi bir şeyl[er] anlatmaya çalışır. Halbuki saray duvarla[rı]nın dışındaki âlemle tek zerre teması olm[a]yan Veliaht yalnız dinler. Hattâ dinler m[i,] dinlemez mi o bile belli değildir. Bazan gö[z]lerini kapar, dalar. Bir şeyler mi kararlaşt[ı]rır. Yoksa uyku mu kestirir bilinmez. Baza[n] da gözlerine garip bir parıltı gelir. Bir t[a]kım cümleler geveler. Mustafa Kemal umu[t]lanır. Galiba kafası işleyecek diye düşünü[r.] Ama çok geçmez. Yaşlı saray budalası ge[ne] o afyonkeş dalgınlığına bürünür. Musta[fa] Kemalin hatırasında, şimdi Yıldız telgrafh[a]nesinin makina başında bulunan son Pa[di]şahtan kalan intibalar, işte bunlardır. Ge[ne] daha sonra ve Enver Paşanın gölgesinde g[e]çen birkaç temas ve nihayet Mütareke de[v]rinin selâmlık törenlerinde, eskilerinden da[ha] mânasız bir takım çizgiler...

Harbiye Nâzırı Ferit Paşaya gelince, [] ordunun tanımadığı ve hiç bir cephede t[] hizmeti olmayan şahsiyetsiz bir asker, b[ir] maiyet adamıdır. Kendini Türk bile sayma[z,] Arap olmakla övünür. Padişahtan ziya[de] işgal kuvvetlerinin emrinde bir gölgedir. B[u]nun böyle olduğunu da herkes bilir. Am[a] ne var ki şimdi, bu gölge adamlar, Yıld[ız] sarayındaki telgraf makinası başında ve k[en]disi hakkında karar vereceklerdir.. ,

Osman[lı] riyakârlı[ğı]

Konuşmayı Yıldız açar. Ferit Paşa b[ir] Osmanlı saray uşağı riyâsiyle konuşur: «P[a]dişahımız efendimiz hazretlerinin selâm[] hanelerini arzederim», «Muhabbet ve [] mad-ı-hümayunlarını bildiririm» der. Ken[di]si de ayrıca «Hürmet ve muhabbet-i-bira[de]râne ile gözlerinden öper.»

Mustafa Kemal tetiktedir. Arkasından []

Rütbe ve mevkiini terkeden Mustafa Kemal

Mustafa Kemal, Sıvas Kongresine katılan delegeler arasında

geleciğini bilir. Yıldızın ilk istediği onun İstanbula dönmesidir. İstanbulda nice büyük mevkiler kendisini beklemektedir! Hülâsa kaypak, mülâi Osmanlı ağzı konuşur durur. Mustafa Kemal dayatınca bu ağız değişir. Hiç olmazsa Erzurumdan ayrılmasını, Anadolunun istediği yerinde bir tebdilihava almasını isterler. O da nâfile. Mustafa Kemal Erzurumda kalacaktır. Sonra telgraflaşma büsbütün sertleşir. Perdenin sonu yaklaşmıştır ve nihayet perde iner: Yıldız onu askerlik hizmetinden affetmeye girişirken Mustafa Kemal daha atik davranır. Mesleğinden, hizmetlerinden istifa ettiğini bildirir. Karar verilmiştir: 8/9 Temmuz 1919. Gece. Saat 10.50... Fakat asıl bildirisini Orduya ve millete yayınlar: Resmî sıfat ve salâhiyetten mücerret olarak, yalnız milletin şefkat ve civanmertliğine güvenerek ve onun bitmez tükenmez feyz ve kudret kaynağından ilham ve kuvvet alarak, vicdânî vazifesine devam edecektir. Milletin bağrında bir ferdi mücâhit olarak çalışacaktır.

Onun yeni ve tek efendisi artık yalnız MİLLET'tir....

Erzurum telgrafhanesinden dönerken artık bir sivildir. Kâzım Karabekirle Rauf bey, onu makina başında ve son sözlerini dikte ederken tebrik ederler. Kendi Kurmay Başkanı Kâzım Dirik şöylece bir selâmlar. Yaverleri, diğer sivil yol arkadaşları, misafir kaldıkları binada merak ve telâş içindedirler. Misafirhaneye varılır. Haber duyulur. Kolordu Kumandanı iyi geceler dileyerek ayrılır. Başka türlü, kasvetli ve binbir muammâya gebe bir gecebaşlamıştır. Bir ân önce odasına çekilmek ister. Çekilir. Kendi kendine, kendisi ile başbaşa kalınca, kendi kendine konuşmaya başlar.

Gece bir türlü bitmez. Tanyeri ağarmaz. Ertesi sabah onu ilk görenler bir başka insanla karşılaşırlar: Biraz içine dönük, biraz süzülmüştür. Her karşılaştığının gözlerinin içini biraz uzun, biraz tereddütlü okumaya çalışır. Bu gözlerde çeşitli mânalar bulur. Hülâsa karar gecesi sona ermiştir. Ama buhran saatleri henüz öndedir..

Şef, artık bellidir

9 Temmuz 1919 karışık bir gündür. Etrafında herkes biraz durgundur. Sivil hayatta ilk günüdür ve artık hiç bir sıfat ve yetkisi yoktur. Yaver Cevat Abbas erkenden Erzurumu «Müdafaai Hukuk» cemiyeti öncülerini bulur. Bu öncüler, yahut «faal heyet» sarıklı bir Hoca efendinin başkanlığında iki emekli Binbaşı ile Albayrak ilkokulu müdürü Necati ve gene öğretmen Cevat Dursunoğlundan ibarettir. Erzurumun haftada bir çıkan küçücük Albayrak gazetesi de onların elindedir. Cevat Abbas istifa beyannameleri ni yetiştirmiştir. Müdafaai Hukuk faal heyeti ise çoktan haberi almış ve gençler kararlarını vermişlerdir:

«Mustafa Kemal arkada kalan köprüleri yıktı...»

Memnun ve ümitlidirler. Müstakbel Şef, artık belirmiştir.

İlk darbe

10 Temmuz günü iki önemli hâdise olur. Biri, arkada bıraktığı hayat devresinin beklemediği bir darbesi ve yanındakilerin anlattıklarına göre, ona bütün hayatında en çok yeis veren, fakat bir bakışta önemsiz bir hâdisedir. Kurmay Başkanı onun karşısına dikilmiştir:

— Paşam, siz askerlikten istifa ettiniz. Benim bundan sonra bu vazifeme devam imkânım kalmadı. Evrakı kime teslim edeyim?

Mustafa Kemalin cevabı hazin bir inilti olur:

— Ya.. Öyle mi efendim? Pek iyi efendim...

O ânda yanında olan Rauf bey anlatır ki, Mustafa Kemali 1909 danberi tanır. Nice mihnetli ânına şâhit olmuştur. Ama o gün, orada Kurmay Başkanının evrakını toplayıp karşısında dikildiği ve o sözlerini söylediği ândaki ruh düşkünlüğünü hiç bir zaman görmemiştir. Kurmay Başkanı ondan «kendine hâs çalımlı tavırlariyle» çıkar. Mustafa Kemal koltuğuna yığılmıştır. Meyustur. Konuşamayacakmış gibi bir hali vardır. Ama Rauf beye döner. Konuşur:

— Rauf gördün mü? Ben haklı değil miymişim? Devlet makam ve mesnedinin kıymetini gördün mü?

Rauf bey ona teselli sözleri söyler. O adamın tabiatini bir ân önce açığa vurması, hattâ daha iyidir der. Diğerlerinin sadakatinden bahseder. Hele Kolordu Kumandanının kendisine hürmet ve muhabbetlerine dair uzun cümleler nakleder...

Evet, asıl mesele var? Karabekir kendilerine karşı çok dürüst davranmıştır. Ama nihayet bir emir ve disiplin adamıdır. Kendisi gibi bütün rütbe ve mesnetlerini feda etmesi de istenemez. Kaldı ki eğer ederse ortada nihayet yetkisiz birkaç sivil halinde kalırlar! Fakat sarayın da ne yapacağı belli değildir. Belki bugün bir emir

«15 inci Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa da vazifesinden ve askerlikten affedilmiştir. Kumanda derhal filâna devredilsin.»

Ya o zaman? Mustafa Kemal kendini tutamaz. Söylenir:

— Seninle benim yapacağımız bir şey kaldı Rauf... O da emin bir yere çekilip aya kaltında ezilmemeye çalışmaktır...

Ama böyle geçici yeis anları, ilâhların, kahramanların, peygamberlerin hayatında da olur. Nitekim 10 Temmuz, hem mihnetler, hem beşaretlerle devam eder. Vilâyeti Şarkiye Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti faal heyeti toplanmış ve bir karar kabul etmiştir:

«Vatanı parçalanmaktan, milletin hakları ile Saltanatı ve Hilâfet makamını çiğnenmekten kurtarmak yolunda açılan milli mücadeleye, askerlikten istifa suretiyle iştirâk buyurulacağına dair beyanları desti tevkire alınmış ve heyet kendilerini Reisliğe, Rauf Beyi de ikinci Reisliğe seçmek suretiyle...»

Yeni bir yol açılmıştır. Yeni bir yolculuk başlamak üzeredir. Yol belirsiz, işlenmemiş, dikenlidir. Ama bir yoldur. Bir takım geleceklerden nişan vermektedir.

Fakat ya Kolordu Kumandanı? Ondan henüz esaslı bir haber yok. Hakkında çeşitli tahminler yapılır. Müdafaai Hukuk azalarıyla bir toplantıda sormuş:

— Padişah bana emreder de askerini al, Kızılırmağın batısına çekil der de itaat etmezsem ne olur?

Reis Hoca Raif Efendi cevap verir:

— Padişaha karşı isyan olur.

Hava karanlıktır. Ama genç üyelerden Necati atılır:

— Paşa Hazretleri,o zaman memleketin hakiki sahibi olan millet size emir verir ve huduttan ayrılmamanızı ister...

Paşanın huyu yumuşaktır da:

— O zaman vaziyet değişir ve hareket meşru olur...

«Emrinizdeyiz paşam..»

Ama saatler ilerler. Sinirler gerilir. Kolordudan gelecek haber ne olacak? Bu şeametli hava uzayıp gidecek mi yoksa bir tevkif emri...

Tam o sırada yaver Cevat Abbas odaya yıldırım gibi dalar:

— Kolordu Kumandanı Paşa geliyorlar. Arkalarında bir takım süvari askeri var...

Mustafa Kemal Rauf beye bakar, kulağına yavaşça mırıldanır: «Gördün mü Rauf, dediklerim doğru değil miymiş?». Endişelidir. Sararmıştır. Buhran zirve noktasındadır. Yerinden kalkar, Odanın ortasına kadar ilerler. Ayaktadır. Gözleri kapıya dikilmiştir. İçinde hayatının en çetin istifhâmı uyanır. Hayatının en büyük dönüm noktasını yaşamaktadır. Karabekir kapıda görünür. Arkasını subaylar çevirmiştir. Sâkin görünmeye çalışır. Yüz hatları hiç bir şey ifade etmez. İlerler. Yaklaşır. Durur. Askerce vaziyetini alır, selâm verir. Önemsiz bir şeymiş gibi heyecansızca bildirir:

— Emrinizdeyim Paşam. Ben, subay ve erlerim, kolordum, hepimiz emrinizdeyiz...

Yol dönülmüş, buhran bitmiştir. İlk zafer kazanılmıştır. Mustafa Kemal arkadaşının boynuna sarılır. Onu kucaklar. O an, milli mücadele tarihinde kader tâyin eden bir andır...

Mustafa Kemal halk arasında.....

200 Yıldır neden bocalıyoruz ?

Niyazi BERKES

XI - D. P. ve DEMOKRA AASİİİ!..

Şaşı Devletçilik

Şaşılaştırılmış karma - ekonomilerin tarım ve sanayi alanlarını ilmikleme ve bütünleştirme meselelerinde, sonuçlarını geçen yazıda gördüğümüz güçlüklerinin yanında bir derdi daha vardır: Kamu ve özel sektörlerinin sınır ve münasebetlerinin belirlenmesi meselesi. Devletçiliğin uygulanış tarzına şaşıgözlülerin tesiri altında verilen sakatlıklar yalnız plânlamanın şümulü, ekonomi içi ve dışı alanlar arasında ilmik kurma meselelerinde gözükmekle kalmadı; kamu sektörünün özel sektörle olan münasebeti de bir türlü belirlenemedi. Bu, cehaletten veya teknik beceriksizliklerden gelen bir şey değil, aynı şaşıgözlülüğün zorunladığı bir şeydi. Devletçiliğin başarısızlıklarını birinci meseledeki sakatlıklar sağlamışsa, onun kesin sukutunu da bu ikinci meseledeki sakatlıklar sağlamıştır.

Devletçilik rejiminde kamusal teşebbüs alanı, Türk ekonomisinin mihveri olarak kabul edildiği muhakkak olduğu halde, plânlama şümul ve alanı dar tutulan, bu mihverin esas yönü olan bütünlü gelişme hedefine göre (kamu olsun, özel olsun) bütün ekonomiyi âhenkleştirmiyen bir proğramda bu belirleme mümkün müdür? Özel teşebbüsün varlığı ve hususi mülkiyetin mahfuzluğu kabul edildiğine göre, yapılması zor olmakla beraber kaçınılmaz olan şey, iki alan arasında Kemalizmin ana tezine uygun şekilde bir münasebet kurarak özel sektörü de plâna bağlamak gerektir. Kemalizm: «Sınıflar var; fakat ulusal kalkınma, sınıfları birbirine zıt mevzilere koyarak değil, hepsini ulusal bağımsızlık ve ilerleme dâvasında elbirliği haline getirmekle olacak» dediği zaman bu sözü, nalıncı keseri gibi sadece tek tarafa yontmamak lâzımdır. Şaşıgözlü olmayan Kemalistlerin bu tezden anladığı budur. Şu halde böyle bir teoride, özel teşebbüs diye kamu teşebbüsünün dışında ve ona mevzi almış almış bir şey olamaz. Bu, ancak Kemalizmin kabul etmediği kapitalist ekonomi teorisinde ve sanayı uygarlığında ileri durumda olan toplumların kalkınma görüşünde yeri olabilecek bir şeydir. Kemalizm anlayışına göre girişilen bir kalkınma çabasında özel sektörün kendisini kamu sektörüne karşı mevzi almış bir mevkie sokması veya bu hale getirilmesi yalnız kamu kalkınmasına ziyan vermekle kalmaz, bizzat özel teşebbüsün aleyhine olur; çünkü bunda devletçilik bir müdahalecilik veya inhisarcılık rejimine dejenere edilmiş olur.

Nitekim öylle oldu. Devletçilik bütün diğer sınıfları memnun edemediği gibi, özel sektörü de hiç memnun edememiştir. Özel müteşebbis çıkarı icabı, devletçiliğin himayecilik taraflarından sevine sevine faydalandığı halde, müdahalecilik taraflarına tahammül edememiştir. Hele proğram bütünlü bir plânlamadan mahrum olunca bir çok işler, özel müteşebbise, çok defa haklı olarak, keyfilik, kırtasiyecilik, haksızlık ve hattâ zulüm olarak gözükmüş; bunları önlemek için özel teşebbüs ahlâksızlık yollarına sürüklenmiş; bu da devletin bu gibi şeylerin baskısı altına düşmesine yol açmıştır.

Bunun sonucu, devletçiliği bütünlü bir kalkınma proğramı halinden çıkarıp politik çıkarlara göre manipüle edilen bir siyasi müdahalecilik şeklinde dejenere etmek olmuştur. Bunu, Demokrat Parti plâtformunda devletçiliği tasfiye etmek, devlet işletmelerini özel teşebbüse aktarmak gibi iddialar olduğu halde, iktidara gelince Kemalist anlamından çıkarılmış olan devletçiliği daha da ileri götürerek yukarıdaki anlamda bir anarşi halinde devam ettirmesinde görürüz.

Özel teşebbüsün, devletçiliği tasfiye edemeyişinin sebebi, toprak sahiplerinin daralttığı devletçiliğin bu hali ile özel teşebbüsün çok yararlı bir âleti haline gelebileceğinin derhal farkedilmesidir. Devletçiliğin anlamını kavramayan, onu sadece irrasyonel kırtasiyecilik ve keyfilik olarak anlayan gerçek ve ciddi özel müteşebbis bu durum karşısında ortadan çekildi; onun yerine devletçiliği manipüle edilecek bir çıkar mekanizması olarak anlayan vurguncu geldi. Özel kazanç, ekonomik bir iş olmaktan çıktı; devlete ve kamuya karşı «hırsızlık zenaati» haline geldi. Bu, kapitalizm bile değildir. Devletçilik sosyalizme gitmek şöyle dursun, kapitalizme bile gidemedi. Amerikalı uzman Thornburg geldiği zaman gördüğü devletçiliği «bu devletçilik değil, kötü idare edilen bir devlet kapitalizmidir» dediği zaman kasdettiği buydu.

Toprak sahiplerinin devletçiliği çığırından çıkaran baskısına ilâveten, devlet şimdi bir de bu özel çıkar temsilcilerinin baskısının altına girmişti. Bu, devletin halktan büsbütün kopması ve nihayet halkın onu kendine düşman sayması ile neticelendi. Devletçilik, en son, devletin başını yedi.

Devletin sukutuna sebep olan bu şartlar altında devlet kamu hizmetlerini yüklenmiş olan; devleti sınıflar hesabına değil, kamu iyiliği adına temsil eden subay, öğretmen, hâkim, hekim, mühendis, memur gibi bizim toplumda ağadan ve tüccardan daha önemli olan, devleti yürüten unsurların ödevlerini yapmaları da son derecede güçleşti. Devlet hizmetlileri, zaten hiç bir zaman genel kalkınma proğramı açısından bütünleştirilmemiş, bir plâna sokulmamıştır. Devletçiliğin rejenere edilmesi, genel olarak çok mütevazi maaşlarla geçinen bu fedakâr insanların bir kısmını devlet hizmetinden kaçmağa, bir kısmını bir parazit haline gelmiye, bir kısmını kamu çıkarı aleyhine âlet olmağa, bir kısmını hiç bir iş görmemek gibi pasif sabotajcılığa, bir kısmını da devlet aleyhine ayaklanmağa zorladı.

...nıf tezatları yaratıldı

Hülâsa, devletçilik siyaseti ile toplumsal reformlardan kaçınalım derken, bir Başbakanın söylediği gibi, A dan Z ye kadar her şeyi bozuk bir yapıt meydana getirildi. Bizzat devletçiliğin kendisi, çıkarcılar elinde aldığı şekliyle, işçinin, köylünün, aydının, özel müteşebbisin, devlet hizmetlilerinin aleyhine sonuçlar vermekle yalnız sınıflaşmaya yol açmakla kalmadı; sınıfları birbirine ve çeşitli sınıflarla devleti birbirine düşürdü. Bu çeşit bir devletçiliğin uygulayıcısı olan politikacılar Ceza Kanununa konan maddelerle, şu veya bu vatandaşı, sınıfları birbirine düşürmeye, kurulu düzeni bozmaya çalışmak töhmeti altında tuttular. Gerçekte asıl bunu yapanın kimler olduğunu tarihin kendisi hükmedecektir. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda gerçekten imtiyazsız - sınıfsız olan bir toplum anlattığımız seyir sonunda imtiyazlılarla sınıflaşmışlardan mürekkep iki parçaya bölündü. Bunun aksini söyliyen meşhur mısra, kimsenin inanmadığı bir iddia olarak kaldı.

Cumhuriyet Türkiyesi rejiminin en önemli yasa - ilkesi olan Kemalizm devletçiliğinin, çıkar zümrelerinin baskısı ile akamete uğratılmasiyle Türk toplumu hâlâ geri kalmış toplumlar kategorisinde sayılıyor. Ekonomik kalkınmanın iki ana meselesi hallolunmamıştır. İkinci C. Savaşı bittiği zaman Türk halkının dörtte üçünün ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatında devrimsel değişiklikler olmamış; sanayileşmenin tesirleri bunların hayatının sınırlarına bile ulaşamamıştır. Ortaçağ kalıntısı müesseselerle modern hayat arasındaki tezatların yanına bir de, bir tarafı kamusal, öbür tarafı kapitalist ekonomiye bakan şaşıgözlülüğün tezatları eklenmiştir. Bu, sınıf tezatlarını yaratmış; bu tezatlar eski - yeni tezatlarını keskinleştirmiş; bu iki çeşit tezadın kaynaşmasından daha kompleks toplumsal çatışmalar meydana gelmiştir.

Kemalizm canevinden vuruldu

Bütün bunlar, Kemalizmin canevinden vurulması demektir. Kemalizm eğer sadece bir parti veya sınıf ideolojisi olsaydı, bu sonuç belki o kadar önemli olmayacaktı; toplumun değişmesi ile birlikte ideolojilerin de değişmesi kadar tabiî bir şey olamaz. Nitekim, Halk Partisinin sözümona ideolojisinin karşısına Demokrat Partinin sözümona ideolojisi çıktı. Bu, onların bileceği şey. Fakat Kemalizm bir ideoloji değil, bir yasa - ilkesidir. Onu yıkmak anayasayı çiğnemek demektir. Kemalizm, bu yazılarda anlattığımız ilk iki yanı ile (ulus - bağımsızlığı, cumhuriyet devleti ve din - devlet ayırımı prensipleri ile çağdaş uygarlığa devrimsel değişmelerle geçme prensibi) Türkiyenin modern dünyada aldığı yeri ve yönü tayin etmiş; üçüncü yanı olan devletçiliği ile toplumun bu amaçlara göre kalkınması dâvasının anayasada yer almış hukuki temeli olmuştur. O, Halk Partisinin bir ideolojik aracı değil, modern Türk rejiminin (ekonomik, toplumsal ve kültürel yanlarını kapsıyan) hukuki temelidir. Bu temelin yıkılması ile yok edilen şey, aleyhte bir ideoloji değil, devletin ve bütün toplumun çağdaş dünyadaki varlığıdır. Kemalizmsiz bir Türkiye, ancak ya Ortaçağda varolabilir, ya da modern uygarlık dünyasında bağımsızlığı olmayan bir insan yığını olarak varolabilir. Bugünkü buhran, Kemalizmin yok edilmesi halinin içimizde yarattığı tepkilerin bir ifadesidir.

D.P. ne yaptı?

Kemalizm bir parti ideolojisi halinde parti çıkarlarının dalgalanmalarının keyfine tâbi bir hâle getirilince, günün birinde devletçiliğe aykırı kimseler partileşip iktidar yerine gelince anayasayı hiçe indirecek, Türk bağımsızlığını tehlikeye düşürecek, kısaca, Kemalizmin bize sağladığı şeylerin tersini getirecek sonuçlara kadar gidilmesi için bütün yollar açılmış oldu.

1945 ten 1960 a kadar, hepimizin gözü önünde cereyan eden bu işin başlıca olayları hâlâ hafızalarda yaşadığı için ayrıntılara gitmemize lüzum yoktur. Ancak okuyuculara, bu yazı dizisinin ilk parçalarında anlatmak istediğim olaylarla bunlar arasındaki gidiş ben-

zerliklerini hatırlatacak bazı yanları ele almakla yetineceğiz.

Bu yazıların başındanberi zaman zaman tekrarladığımız gibi, Türk kalkınma tarihinin kesintisiz bir devrim şeklinde gelişmesini tekrar tekrar köstekliyen üç engel vardır: gericilik, yabancı politik çıkarların zararları, halkın çoğunluğunun yoksullaşması. Bunlardan toplumu sıyıran, ulusa bir süre dinlenme, nefes alma, toplanıp kalkınma fırsatını veren tek devre Kemalizmin açtığı devre olmuştur. Onun için ona, Türk kalkınmasının normal yolu ve geleneği olarak bakıyoruz.

Geçen yazıda anlattığımız yanlardan Kemalizmin, adı kalmakla beraber, yolunun kesilmesi sonucunda bu üç engelin üçü de âdeta otomatik şekilde yeniden ortaya fırladı. Bunlar daha *Halk Partisi idaresinin son yıllarında* başlamıştı; Demokrat idarenin yaptığı şey bırakılan yerden alıp işi mantıki sonuçlarına kadar gözü kapalı götürmek oldu. Bu süre içinde, Halk Partisinin gerçek Kemalizm anlayışına göre olumlu bir muhalefet yapamayışı, gidişin sonlarını göstererek ulusu uyaramayışı, bilâkis bir alay particilik çekişmeleri ile halkın kafasını şişirmesi onun devrimci bir parti olmak vasfını kaybetmiş olmasından ileri gelmiştir.

Gerici kuvvetlerin şahlanışı

Gericilik hareketleri Demokrat idaresinden önce başlamıştı. Bu hareketlerin bir kısmı şeriatçılık bir kısmı ırkçılık - turancılık, bir kısmı bunların Anadoluculuk diye adlandırdıkları eşraf, ağa muhafazacılığıdır. Kemalizm sallanmağa başlayınca, bunların hepsi *birer birer mezarlarından* kalkar gibi hortladılar. Hem de mazilerindeki görünüşlerinden daha kaba, daha iptidai, daha çirkin şekillerle. Kemalizm devrimi bunların hepsini yendiği, yuvalarını yok ettiği halde meğer ne bereketli kökleri varmış. Sıcağı gören her şeyler gibi birer birer kımıldamağa, kalkınmağa başladılar.

Halk Partisinin tutumu, başlangıçta bunlara karşı çok tutarsız oldu. Her işinde olduğu gibi, bunda da şaşılığı devam etti. Bir müddet bunları tutmadı, fakat önlemedi de. İçinde hâlâ Kemalizme sadık devrimciler vardı. Fakat, çoğunluğu *teşkil eden çıkar*-cılar bu gericilik hareketlerinin obskürantist bir rejim için çok faydalı olacağını sezmekte gecikmediler. Bunların sayesinde, parti demokrasiye zorlanmaktan kurtulabilirdi. Onların Kemalizmi bozmalarını eleştirecek olanlara karşı bu gericilik kuvvetleri birer emniyet süpabı rolünü oynayabilirdi. 1945 ile 1950 yılları arasında parti meclisi ve parlâmento salonları gericiliğin hortlayışı meseleleri hakkında ne sözlere şahit olmamıştır! Bu salonların duvarları, halk efkârı ile birlikte bunları belki unutmuştur; fakat yazıya *geçmiş olanları hâlâ duruyor*. Bunlardan misaller vermemize yerimiz elverişli değil; yalnız şu kadarını söyliyelim: Kemalizme karşı açıkça düşman olan bu gericilik hareketlerine karşı Halk Partisi Kemalizmin yanını tutamadı. Partide üçünün de kuvvetli destekleri vardı. Hattâ bunlar bazan kımıldanmalarını içeridekilerin verdiği işaretlere göre âyarlıyorlardı. Partiyi yönetenler, kendi iradelerinin üstün olduğu sanısında olduklarından, bunları olayların dalgalanışlarına göre idare edeceklerini sanıyorlardı. Bunlar, Kemalizmin istikbali üzerine tehlikeli bir oyuna *girdiler*.

Fakat Kemalizmi bir karikatür haline getirmiş olanların çoğunlugu teşkil ettiği bir parti, ciddi bir demokrasi gelişmesine fırsat verebilir miydi? Bu parti içinde, o zamanlar, Kemalizmi diriltmek veya yaşatmak istiyenlerin bulunduğuna şüphe yoktur; hâlâ bugün de böyleleri vardır. Fakat bir parti bir defa çıkar zümreleri mekanizması haline gelince, onun içinde en iyi niyetli kimselerin rolü sıfıra iner. Böyle bir partiyi başındakiler bile ıslah edemez. İsteseler de o partiyi ortadan kaldıramazlar. Toplum içinde belirli çıkar gruplarının *organı haline* gelen parti, daha o zamandan bir anakronizmdi. Partinin Kemalizme dönmesi dâvası, kendi içinde bir debelenme şeklini aldı.

Halk Partisinin içine düştüğü anarşi, görülmedik bir orjinin başlamasına yol açtı. Kemalizm ilkelerinin iç ve dış siyaset, ekonomik kalkınma, eğitim siyaseti ve diğer alanlarda Türkiyenin bağımsız bir ulus olarak kendi kaynaklarını seferber ederek kalkınmasını sağlaması tezi, büsbütün desteksiz bir hâle gelince, bu ilkelere aykırı ne var sa ortaya çıktı.

Bütün gerici kuvvetlerin bu şahlanışı, görünüşte kime karşı olduğu belli olmayan bir demokrasi savaşı yaptığı sanılan iki partiyi büsbütün şaşkına çevirdi. Gerçekte, savaş iki parti arasında demokrasi uğruna yapılan bir savaş değil, iki parti içindeki oportünist unsurların kendi partilerini kazandırmak için faydalanmak isteğiyle katıldıkları anti-Kemalist bir savaştı. Bütün gericilik kuvvetlerinin açtığı savaşa, hangi partiden olursa olsun çıkarını bu savaşta görenler katılıyordu. Bizzat Halk Partisinin içinde terrör yaratan demagogların katılması ile, memlekette öyle bir histeri havası yaratıldı ki *ancak Bernard Shaw'un kalemi* ile anlatılabilecek ve eskiden doktorların «hezeyan-ı mürteiş» dediği tepinmeli bir genel çıldırma başladı. Cumhuriyetçilik, din - devlet ayırımı, halkçılık, devletçilik; yazı, dil ve din reformları, bilim hürriyeti, köy *enstitüleri*, hattâ klâsik edebiyat ve felsefe eserlerinin tercümesi; hattâ hattâ Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kendisi meğer hep Moskova'dan ilham edilmiş şeylerdi. Hepsi Türke dilini, dinini, geleneklerini, tarihini unutturmak için kurulmuş tuzaklardı.

Vaktiyle, Türkü Türkten gayrıların sömürmesine isyandan doğan Türkçülük, onu «bir Rum gibi banker, bir Ermeni gibi tüccar, bir Avrupalı gibi özel teşebbüsçü» olma anlamına anlayan Cenevre Türkçüsü Saracoğlu'nun verdiği paroladan sonra hızını alan anti-Kemalist cephe, Türkü Türke sömürtme devrininin, Türk toplumu içinde sınıf mücadelesi devrinin kapılarını ardına kadar açtı.

Bu orji içinde düşünce sustu. Türk siyasi düşünüşünü her devirde güdükleştiren «hayalât» ideolojilerinin çeşitleri, sayısız simaları çıktı. Türk düşünüş tarihinde bu devir kadar utanç verici, bu devir kadar fikir ve değerlerin aşağılaştırıldığı, bu devir kadar saldırganlığın terbiyesizleştiği bir devir yoktur. Bunların Meşrutiyet devrindeki benzerlerinin bile mazur görülebileceği, hattâ bazı noktalarda haklı oldukları yanlar vardı. O zaman Türk toplumu henüz daha bir ulus birimi değildi. O zaman henüz daha bu birimin Kemalizm ilkelerinde toplanan yasa yapısı yoktu, İslâm dini, henüz devletin resmi dini idi. O zaman Osmanlı İmparatorluğu büyük bir *emperyalist* çemberi içine girmişti. Bu şartlar altında, o zamanki «hayali» ideolojilere saplananlar, bu şartların Türk halkının durumu ve geleceği açısından kavranması ve yorumlanması içinde yanılmış olmakla kınanabilirdi. O zaman gerek Türk halkının durumu ve gerek dış dünya hakkında daha derin bir bilgisizlik vardı. Bütün yanılmalarına rağmen bunların hepsi (Mustafa Sabri gibi birkaçı müstesna) terbiyeli ve ciddi adamlardı; ve hiç şüphe yok ki çoğu kendi açısından idealist ve vatansever insanlardı. Bunların içinde, Kurtuluş Savaşı'ndan ve Kemalizmin başarılarından sonra bir köşeye çekilenler; onun içinde yaşayamıyacağını anlayarak çıkıp gidenler doğru sandıkları fikirlerinin gerçeksizliğini görmenin hüznü içinde eriyip gidenler olmuştur.

Yirmi yıllık Kemalist rejiminin deneylerinden sonra o zamanın fikirlerinin artık tarih sahifelerine geçmiş olmaktan başka bir değerleri kalmamıştı. Bu tarihe geçmiş fikirleri bile bilmekten mahrum olan şimdikilerin sözcüleri için toplumsal değerler sadece bir politika ve kazanç aracı idi. Kimi*si dini, kimisi ırk duygularını, kimisi* sınıf ve bölge ayrılıklarını, kimisi siyasi mevkileri ele alıp sömürmekten, küme küme kin yığınları tutuşturmaktan başka bir düşünceleri yoktu. Hiç birinin ne din, ne milliyet, ne ekonomi, ne devlet alanlarında yapıcı ve olumlu bir görüşü yoktu.

Ulusal birliği yer yer kundaklayan bu kudurganlık içinde Kemalist geleneğe aykırı yolda yürümeyen, düşünmeyen ve söylemeyenlerden başkasına hürriyet yoktu; onun dışında bütün kemiksiz dillere sonsuz bir uzanma hürriyeti vardı.

Bu devrin aynı derecede utandırıcı yanı, aydınların çoğunun bu rezalet karşısında susması, varacağı sonuçlara karşı umursamazlığı olmuştur. Çoğu Atatürk zamanının yetiştirdiği bu aydınların bu duygusuzluğunda, eğitim sisteminin geçen yazıda dokunduğumuz, Kemalizme ayak uyduramayan sakatlıklarının rolü olmuştur. Atatürkçülüğün, aydın kütlesi arasında ne kadar yüzeyde, ne kadar takma kaldığını görmek, o zamanın ıstırabını çekenlerin acısını büsbütün derinleştirmiştir. O zamanın aydınları, bugünkü aydınların göstereceği canlılığı gösterebilmiş olsaydı Türk toplumsal ve siyasi düşünüşü gelişebilecek, siyasi hayata şuur ve fikir katılabilecekti. Bu başarısızlıkta, kendini Batıcı sayan aydınların, özellikle toplumsal bilimlerde yer alan profesörlerin sorumluluğu en az gericilerin sorumluluğu kadar büyüktür.

Tepinmeli hezeyan hali, tepinile tepinile dindi. *Geride kalan* manzara şudur: «Üzüm üzüme baka baka kararır» misali, muhalefet üzümü de iyice olgunlaşıp gerekli rengini almıştır. Siyasi hayat, başkentte oynanan bir particilik oyununa, taşrada da bir nevi kangüdücülük şekline girmiştir. Halk, hiç bir ulusal dâvayı, hiç bir fikri temsil etmiyen birbirine kanlı - bıçaklı düşman iki kampa bölünmüştür. Halk Partisinin bezginlik getiren okları birer birer kırılıp fırlatılmış; halk batılılaşmaktan, lâiklikten, devrimcilikten yaka silker hâle getirilmiştir. Bu anarşinin yarattığı ve «demokrasi» denen *şey Kemalizme karşı çevrilmiş bir genel savaşın* eseri olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nda Mustafa Kemale karşı o kadar direnen, fakat onun karşısında yenilen gericiliğin intikamı işte bu eserdi. Demokrasi, Kemalizmin zıddı demek oldu.

Liberalizm ve milyonerizm

Gıdasını böyle bir ortamdan alarak yetişen ve iktidara gelen bir parti, gayet tabii olarak, Kemalizmi toptan inkâr etmekle kalmıyacak, onun tasfiyesine doğru fiili adımlar atacaktı. Bu, selefinin başlattığı işleri mantıki sonuçlarına kadar götürmekten başka bir şey değildir. **Bundan ötürü, bu parti selefinin yapamadığı işleri başarmıştır. Meselâ, Abdülhamid'in «anayasalı mutlakiyet» rejimine benzer bir marifet gösterdi: «Çok partili bir tek parti» rejimi kurdu. Dahası var: O zamana kadar Kemalizme karşı eski düşmanca durumunu değiştirmiş olan Batı'ya, Kemalizmin diktatörlük olduğunu, Türkiyeye demokrasiyi ilk defa kendilerinin getirdiklerini inandırdılar. Zaman zaman Batı basınında çıkan Türkiyede Kemalist diktatörlüğü yerine demokrasi geldiği yolundaki yüksek hikmetler karşısında kıvanç duymağa başladık.**

Yeni idarenin diğer bir üstünlüğü, öteki gibi şaşı-gözlü olmayışı idi; çünkü zavallının hiç gözü yoktu. Bu parti kurulduğu sıralarda eskisine karşı ileri sürecek hiç bir siyasi ve ekonomik görüşü yoktu. Hattâ hiç bir fikri yoktu; çünkü ne fikir bu partiye ısınmış, ne de bu parti, bir fikre ihtiyaç hissetmiştir. Bazı sağırlar var; hiç işitmedikleri halde sağırlıklarını belli etmemek isterler de her şeyi yanlış anlarlar; işte bunlar gibi, bu parti de gözsüz olduğu halde çok açıkgöz olduğunu sanırdı. Halbuki yaptığı şey, selefinin yedeğinde gide gide bellediği yolda yürümek oldu. Bu yol zaten Ke*malizme aykırı bir yol olduğu için*, hiç bir alan bulamazsınız ki onda gittiği yol bu tersine - yol olmasın.

Bunları saymağa ne yerimiz var, ne de lüzum. Yalnız gelecek yazıda ekonomik yönünü ele almadan edemiyeceğiz; çünkü gidişin körlüğünü bize en iyi açıklayacak olan bütün püf noktalarımızın toplandığı bu en tehlikeli alandır. Bunların rejimine eğer bir ideoloji atfetmek caizse, ona özel iki yana şimdiden işaret edebiliriz: biri, görmeden yürüyenlere özel bir çeşit liberalizm, diğeri, Türk halkını, devletini ve milyonu bol yabancıları çarpmak anlamına gelen *«milyonerizm»* ilkesidir. Bu rejimin bu iki yanından başka bir fikri, ideolojisi olduğunu bilen varsa, lütfen bize de bildirsin. Bu iki ilkenin ekonomik uygulanışını, ekonomik ve toplumsal kalkınma açısından sonuçlarını gelecek yazıda kısaca gözden geçireceğiz.

Gelecek yazı

Batıya peşkeş çekilen Türkiye

Doğu meselesinde yanılan kim?

Hayrettin UYSAL

Ocak özlemi

YÖN'ün 63. sayısında ilginç bir yazı yayımlandı. «Doğu Meselesinde Yanılmalar» adlı bu yazıda, «İleri ci bilinir, aydın bir arkadaş...» diye söz konusu edilen kişi benim. Diline sağlık Bay Kırmızıtoprak'ın, hakkımda sıraladığı sıfatlarda bile gizli bir öfke var. Bu öfkeli Bay Kırmızıtoprak yazısının daha başında bu tartışmaya, kendi yargısının değerlerini yapıştırıvermiş! Böylece de daha baştan güdümlü olmuş yazısı...

Elbetteki bir yazarın savunduğu fikre düşünce özgürlüğü adına büyük bir saygımız vardır. Ancak bu kişi, bir tartışmadan hareket ederek bu tartışmanın salt kendisince önemli gördüğü yerlerini tümden sıyırıp alırsa, böylesine bir yazı okurlara gerçeği aksettirmiş olamaz; gerçeği aksettirmeyince de insanoğlu, bir fikir de olsa kafasında oluşturduğu saplantılarının tutsağı olur çıkar. Bir bakıma güdümlü bir sonuçtur bu. Bunun içindir ki, Bay Kırmızıtoprak daha başta bu yurt sorunu üzerinde, karşısındaki tartışmacının düşüncelerini doğu sorunu ile onun kişiliği arasında bir ilişki kurarak önemsiz gibi göstermeye çabalamış. Kendi koyduğu kalıplar içersinde, «Benim görüşümden gayri gerçek bir görüş yoktur;» demek istemiş. Daha doğrusu bu böyledir demiş. «Toplumcu aydınlar doğu meselesinde yanılıyorlar,» demekle de bu güdümlü saplantısını daha bir aydınlığa çıkarmış.

Bay Kırmızıtoprak'ın inancının önce temelinde büyük bir duyarlılık görülüyor. Bir bakıma bu duyarlılık «Ocak özlemi» gibi birşey... Her kişide yöresine karşı bir özlem görülür. Çocukken yediğimiz un, ya da tarhana çorbasının tadı da ağzımızda kalmıştır. Freud'ün, «İnsanda, doğduğu çevreden gelen, ailesinden gelen birtakım özellikler vardır!» sözü de insan doğasiyle ilgili bazı gerçekler taşır. Yine bu doğadan gelen özellikler yadsınamıyan öğelerdir. Ancak biz, bilimsel yoğurmalarla bu öğeleri «Analiz» edebilmek gücüne varabilirsek gerçeklere yakın ve gerçekler ölçüsünde sonuçlara da varabiliriz. Oysa havanda su dövmekten, kendimizi kandırmaktan kurtulamayız.

Bugün, Doğu sorunu ortamımızda ağırlığı olan bir sorundur. Bay Kırmızıtoprak'la tartışmamızın kendisince düzenlediği tek bir yanını değil, bu yanın birbiriyle ilişkisi olan diğer yanlarını da gün ışığına çıkarmak zorunluluğu var.

Toplumun aile grupları

Bay Kırmızıtoprak, Doğu kalkınmasında en önce, «Doğuluların, anlıyabildikleri dille okuyup - yazmaları gerekir» diyor. «Eğer yurttaşlarımız böyle bir olanağa sahip olurlarsa» Doğunun kalkınması hiçten bile değilmiş. «Şimdiyedek böyle yapmış, bu görüşle hareket etmiş» olsaymışız, Doğu diye bir sorunumuz kalmıyacakmış! Bay Kırmızıtoprak'ın başka bir deyimiyle, «Doğu kalkınmamızın gerekçe ve fikriyatını Doğulu kişilere ancak onların anlıyabileceği bir dille anlatabilir» mişiz...

«Halkçı reformlar konusunda bu toplumcu aydınlarla aynı görüşleri paylaştığımız halde, neden dil ve millî birlik anlayışında farklı yorumlar beliriyor?» diye soruyor. Bay Kırmızıtoprak. Kendi fikrinin tutmazlığı karşısında toplumcu aydınları bir bakıma kınıyor. Bilmeli ki, toplumcu aydın olmanın koşulu, Bay Kırmızıtoprak'ın dil ve millî birlik görüşünü paylaşmak demek değildir.

En ilkin, Doğu kalkınmasında kendi aile dilleriyle bir öğrenme ve kültür bağımsızlığının ya da politikasının «Mucizeler» getireceği inancı hem yanlış hem de Türk toplumunun gerçekleri ve oluşları karşısında da bilimsel değildir. Bir kez, Doğu ve Doğu-Güney illerimizde (18 İl) yaşıyan insan sayısı 4849684 tür. Bunların % 35 i, yani, 1708328 i Türkçe değil, Arapça ve Kürtçe konuşmaktadırlar. Demek oluyor ki bu nüfusun % 65 oranı Türkçe konuşabiliyor. Dil, tek başına bir kalkınma aracı olarak - statik bakımdan - ele alınsa, bu 18 ilin uygarlık ortamındaki bugünkü kalkınma yerinin oldukça ileri bir aşamada olması lâzım gelirdi. Hadi diyelim böyle bir dil bağımsızlığiyle sorun ele alınmamıştı ki kalkınma yoluna girilebilsin. Peki, bu 18 ili kapsıyan dil sorununun en önce üç yanı çıkıyor karşımıza. Arapça var. Bir de Kürtçe'nin birbirinden farklı iki bölümü var: Zazaca ve Kırmanco'ca... Doğu kalkınmasında Bay Kırmızıtoprak'ın gönerdiği yolla bir uygulamaya girsek, üç yanlı bir uygulamayla, iki yanlı bir kültür bağımsızlığı tanımak gerekecek. Toplumumuza ne kazandıracak bu! Toplumumuzun sorunlarını çözebilmek için, bu fikirden hareket edilmesi daha birtakım aile kümelerini de böyle bir isteğe yöneltmez mi? Biliyoruz ki, böylesine aile dillerini konuşan birtakım gruplar daha var yurdumuzda. Örneğin: Çerkes'ler v.b. gibi... Kaldı ki, son yurdumuz Anadolu hudutları içersinde bu toprağın halkı, bir bütün olarak Türk toplumunu meydana getirmektedir. Atatürk ilkelerinin temelinde yatan gerçek düşünce, Osmanlı çağında beliren sun'i bölümleri yıkabilmek gücünü taşıyordu. Bir toplumun aile grupları, bu toplumu kaynaşmış bir millet haline getirebilme oluşunda hep birer yapı taşıdır. Bugün, düne nazaran bu aile gruplarındaki dil bağnazlığı ortadan kalkmış bir durumdadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Doğu ve Doğu Güney İllerimizde Türkçe bilenlerin oranı - incelemelere göre - % 10-15 civarında imiş. Oysa bugün bu oran % 65 e çıkmıştır.

Yine, birbirinden farklı ve ayrı ayrı birer lehçe olarak Zazaca ve Kırmanco'nun meydana getirdiği Kürtçe'nin, başlı başına bir dil olduğu iddiası bile tartışılabilecek bir konudur. Çünkü, Batılı - Doğulu bir çok dil bilginlerince, Kürtçe'nin «başlıbaşına bir dil olmadığı, çeşitli dillerden yığılan bir dil yığım olduğu» söylenilmektedir. Bu dil yığını daha çok, Türkçe, Arapça ve Acemceden oluşmuştur. Örneğin, Türkçe'de yiğit, Kırmanço'da âgit, Zazaca'da iğit: yine Acemce'de asuman, Kormanço'da azman, Zazaca'da asmın; yine Arapça'da ciran, Kormanco'da cinar, Zazaca'da ciranl... Bu örnekler sayısız çoklaştırılabilir. En çok bin kelime civarında olan bir yığıntı dil ile 20. Yüz yılın gerektirdiği bir kalkınma yapılabilir mi? Toplumda, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimin aracı olarak güçsüz bir dil yığınının ne değin etkili olabileceği açıkça meydandadır.

Kırmanco ne getirdi ki?

Biz biliyoruz ki, temeli ekonomik kalkınmaya ve sağlam bir düzene dayanmıyan toplumlarda, soluklu bir kalkınma olamaz. Eğer olmuş olsa idi, bugün Doğu toplumlarının çoğu az gelişmiş ülkeler olmaktan çıkarlardı. Osmanlı yönetiminde Kırmanco'ca bura halkının özel dili olarak kabul edilmişti. Bize ne getirdi, ne kazandırdı bu? Sultan Yavuz'un, Sultan Hamid'in, katı bir devletli olarak dinsel ve siyasal

ARAP BİRLİĞİ

İlk kuvvetli adım

1958 Şubatında Mısır ile Suriyenin birleşmesini sağlayan Suriye Baas Partisi mensupları, geçen hafta yeni bir birliğin temelini Kahirede attılar.

8 Mart darbesiyle kurulan hükûmetin başındaki Salâh Bittar uçağa atlayıp Kahireye gittiği zaman, yarıda kaldığı ileri sürülen Bağdat - Kahire - Şam görüşmelerinin en zayıf olduğu kabul edilen halkasının da artık bu temaslardan sonra kuvvetleneceği anlaşılmıştır.

Salah Bitar, Başkan Nâsır ile kapalı kapılar ardında görüştü. Nâsır'ın yakın dostu El - Ahram gazetesinin şöhretli başyazarı Hassaneyn Haykal da olmasaydı, görüşmelerde neler üzerinde daha fazla durulduğu ve tarafların gerçek niyetleri anlaşılamıyacaktı. Oysa Haykal Cuma günü gazetesinde yayınladığı başyazıda bir takım sırları aydınlığa çıkardı.

Nâsır - Bitar görüşmesi sonunda yayınlanan ortak bildiri Suriye - Irak ve Birleşik Arap Cumhuriyeti arasında bir federasyonun kurulacağı bildiriliyordu. Bildiriye göre üç ülke, sorumluluklarıı paylâşmakla beraber bütün haklarını da muhafaza edeceklerdi.

El Ahram gazetesine göre, Nâsır konuşmalar sırasında 1961 yılı Eylülündeki ayrılma olayının temel sebebinin gerçek birliğin kurulmasını sağlayacak olan halk teşkilâtlarının yeter gelişmeyi sağlıyamamış olduğunu söyleyerek birliğin her şeyden önce sıkı bir halk dayanışması üzerine oturtulması gerektiğini ifade etmiştir. Gerçekten Nâsır, Baascıların aksine, Batının çok siyasî partili parlamenter rejimlerine asla itimat edememektedir. Oysa Baascılar Batıya sömürgeci gözü ile baktıkları halde, siyasi partilerin mevcut olduğu bir parlamenter idare şekline daima sempati göstermişlerdir. Nâsır ile aralarındaki ayrılıkların en önemlisi budur.

Kahirede varılan anlaşmaya göre Baas, Nâsır'ı ikna etmek için tâviz vererek Suriye ve Irakta Halk Cephesi kurmağı kabul etmiştir. Siyasî ayrılıkların yok edilmesi «Millî Birlik» için tek cephenin teşkili Nâsır'ın arzusudur. Buna karşı olarak da Nâsır'ın Baascılara tâvizi ortak mesuliyet ve yetki esasına dayanan bir federasyon teşkilini kabul etmek olmuştur. Bu durum karşısında aslında Nâsır'ın fedakârlıkta bulunmadığı, çünkü bugünkü şartlar içersinde üç ülkeyi sıkı sıkıya bağlayacak ve başına da kendisini getirecek bir idare sistemini kurmanın imkânsızlığını çok iyi bildiği iddia edilmektedir. Bu iddia kabul edildiği takdirde Kahire görüşmeleri Nâsır'ın arzu ettiği gibi sonuçlanmıştır.

Kahire'de varılan fikir birliğinin ilk tesiri geçen hafta sonunda toplanan Arap Birliği konseyinde hemen kendini göstermiştir. Çeşitli sebeplerden Konsey toplantılarına katılmayan.

Birleşik Arap Cumhuriyeti ve Irak bu toplantıda yerlerini almışlar, Suriye 8 Mart'ta düşürülen idare sırasında Nâsır'a karşı

Salâh Bitar
Federasyona doğru

yapmış olduğu şikâyeti geri çekmiş, böylece Arap Birliği Konseyindeki dayanışma havası yeniden kuvvet kazanmış, bunun neticesinde de Arap ülkelerinin dış dünya ile olan anlaşmazlıkları üzerine eğilmek mümkün olmuştur. İlk olarak Fransanın sahradaki atom denemeleri ile ilgili görüşmeler yapılmış ve neticede Fransanın protesto edilmesine karar verilmiştir.

Orta Doğudaki son duruma bakılırsa 40 milyonluk bir Arap kütlesi her geçen gün daha tesirli olabilecek bir birliğe doğru gitmektedir. Birlik gerçekleştiğinde, her halde Orta Doğunun en kudretli devleti yaratılmış olacaktır.

Kennedy'in Etrafındaki Solcular

Kennedy solcu aydınlardan kurulu bir yardımcılar kadrosuna sahiptir. Bu solcu müşavirlerden biri olan Schlesinger Amerikan solcularını anlatıyor

Birleşik Amerika'da sol kanadın bugünkü durumunu anlamak için, önce Amerikan demokrasi hareketini bilmek gereklidir. Cumhuriyetin kuruluşundan beri Amerika'da ilericiliğin birbirleriyle ilgili, fakat ayrı iki akımı vardır. Bunlardan birincisine , pragmatizm akımı denilebilir. Bu akım mevcut toplum düzenini tasvip etmemekle beraber, onu kabul eder ve içerden değiştirmeye çalışır. Öteki akımı ise hayalci (ütopist) diye adlandırabiliriz. Bu akım mevcut toplum düzenini bütünüyle reddeder ve onu öğütlerle, örneklerle dışardan değiştirmeye çalışır.

Birinci akım tarihi bir devamlılık içinde düşünür ve insanlığın tahammül edilmez durumlardan güçlükle tahammül edilebilir durumlara ilerlediğine inanır. İkinci akım ise, tarihi, felâketler ve kurtuluşlar dizisi olarak görür ve köşeyi dönünce insanlığın yeni bir dünyaya ve yeni bir cennete gireceğini sanır. Bu sebeple birinci akım, meselelere dar bir açıdan, politik ve ekonomik yönden bakar, ikinci akım ise, geniş etik ve mistik meselelerle ilgilenir. Birinci akım, gerçekçidir ve elde edilen sonuçlara önem verir. İkinci akım ise, peygambervaridir ve vahiylere inanır. Birinci akım, bugünün dâvalariyle uğraşır, öteki akım ise, nihai sonuçları gözönünde tutar.

William James, bunları katı yaradılışlılar (amprik mizaçlılar, plüralistler, şüpheciler) ve yumuşak yaratılışlılar (nanist, dogmatik, kuralcı) olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Her ikisi de mevcut düzenin kendinden memnun halinden hoşnut değildir. Her ikisi de tarihin en değişmiyen özelliğinin değişiklik olduğunu kabul eder. Her ikisi de zamanın biteceğine insanlara karşı, geleceğin kudretini kabul yönünde birleşirler. Fakat iktidar realitesi onları ayırır. Pragmatistler, yoldan çıkma tehlikesine rağmen sorumluluktan kaçmazlar. Hayalciler ise, muallâkta kalma tehlikesine rağmen, suç ortağı olmayı reddederler.

1920 yıllarında, hayalciler ve pragmatistler rehavet içindeki toplumu aynı şekilde tenkid ediyorlardı. 1930 yıllarında ise pragmatist solcular, Roosevelt ile birlikte iktidara geldiler. John Dewey, Charles Beard ve 1920 yıllarının liberal peygamberleri, Roosevelt'in New Deal (Yeni gidiş) hareketini, tâvizler ve şaşılıklarla dolu ümitsiz bir parça bohçası olarak yerdiler. 1950-60 devresi durumundan memnun ve rehavet içindeki kurulu düzenin ilericiler tarafından yeniden tenkidine yol açtı. Roosevelt gibi Kennedy de, bu solcu tenkitçilerin çoğunu etrafına topladı ve Galbraith'ler, Murrow'lar ve Rostow'lar gibi solcu aydınlara hükûmette yer verdi.

Nixon'un yenilgisi ve Kennedy'nin seçimi kazanması, pragmatist ve hayalci solcular arasındaki geleneksel bölünmeyi tekrar ortaya çıkardı. Aslında bu bölünme, 1950 yıllarında Stevenson, Kennedy ve Demokrat Danışma Konseyi ile işbirliği yapan Galbraith ve Rostow gibi solcu aydınlarla pragmatizm kesinlikle reddeden ve hayalciliği savunan David Riesman ve Paul Goodman gibi kimseler arasında sürüp giden polemiklerde kendini gösteriyordu. Bugün Kennedy idaresine soldan gelen tenkitler, geniş ölçüde, ufak ıslahat tedbirleriyle yetinenlere karşı, her şeyi topyekûn reddetmek isteyenlerin geleneksel şikâyetlerinin yankısıdır.

İki grup arasındaki fark, işin derinliğine inilirse, muhtemelen bir mizaç farkıdır. Pragmatist solculuğu seçen bu satırların yazarı için ise, topyekûn red yolunu seçme politikası hakkında doğru bir hükme varmak zordur. Fakat görebildiğim kadarıyla sol kanadın anlaşmazlıklarının hissi temelini, Amerikan hayatını saran ve nükleer harbin nelere varabileceğini düşünmeyi reddeden boğucu toplum görüşünün yarattığı derin memnuniyetsizlik teşkil etmektedir. Ayrılığın entellektüel temellerini ortaya koyabilmek ise daha güçtür. Bu noktada Amerikan solcuları, aşikâr ki çok farklı görüşlere sahiptir.

Bazı solcu aydınlar, soğuk harbi, Amerikan harp sanayii ile ordunun icat ettiğine inanıyorlar. Bunlara göre, eğer Amerika politikasını değiştirirse, Sovyetler Birliği ve Çin, barışçı ve totaliter olmayan bir dünya kurmak hususunda, Washington ile sevinerek işbirliği yapacaklardır. Bu soğuk harp konusundaki Hindistan görüşüne, daha doğrusu birkaç ay önceki Hint - Çin hudut çatışmasından önceki Hindistan görüşüne çok yaklaşmaktadır. Bazı yolcu aydınlar ise bir komünizm ve soğuk harp meselesi olduğunu kabul etmekle beraber bu yolda mukavemetin çok tehlikeli olduğunu düşünüyorlar. Bunlar gönül rızasıyla değilse de nükleer felâketi önlemenin başka çaresi yoksa, komünist bir dünyayı kabule hazırdırlar. Her iki grup da Sovyetlerin korkak saldırıdan çekinmesi hedefini giden nükleer «vazgeçirme» politikasına karşıdır. Her ikisi de sanki onlardan farklı düşünenler dünyayı havaya uçurmak istiyormuş gibi barışı sadece kendilerinin istediklerini sanıyorlar. Her ikisi de, Birleşik Devletlerin uygulayabileceği en iyi programın tarafsızlık politikası olduğuna inanıyorlar.

Nitekim, mükemmel bir tarihçi ve Massachusetts'te Senato seçimleri için «barış» adayı olan Harvardlı Profesör Stuart Hughes «Barış meselesi» adlı son kitabında, Amerikaya İsveç veya İsviçre ve hattâ Hindistan denemesine uygun yeni bir dış politika modeli araştırmayı tavsiye etmektedir. Profesör Hughes, «Amerikanın tek taraflı olarak nötralistliğini ilân etmesi fikrini zaman zaman benimsediğini, fakat gerçekte bu raddeye kadar gitmeye ihtiyaç olmadığını, gelecek kuşağın karşılaşacağı olayların bunu kendiliğinden gerçekleştireceğini» sözlerine eklemektedir. Profesör Hughes'a göre, Amerikan aydınına düşen görev, Asya ve Afrikalıların başaramadıklarını başarmak ve nötralizmi, bir inanç ve hayat tarzı olarak tarif etmektir.

---

politikası yurttaşlarımızı halk bütünlüğünden ayıran sömürücü ve koparıcı bir yönetmede gelişmiştir. Bu politikaların büyük zararları olmuştur.

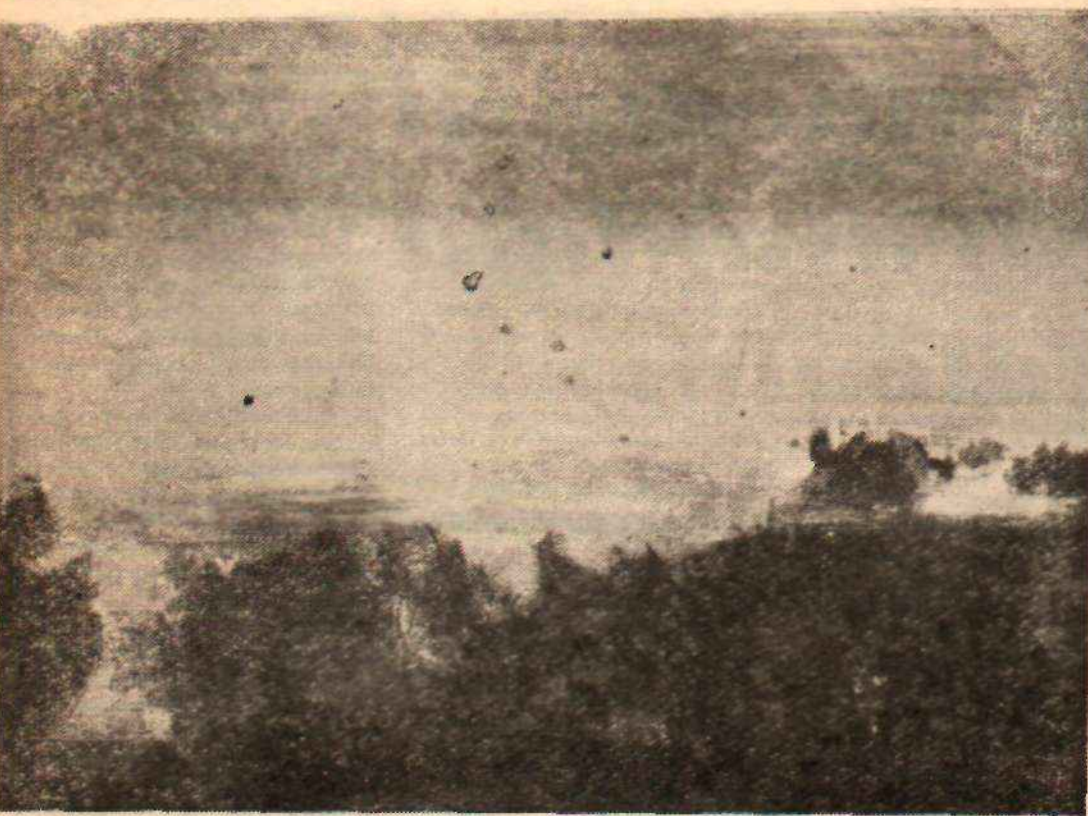
Bay Kırmızıtoprakla tartışırken bir ara şöyle demiştim: «Siz bu bölge halkımıza bir dil bağımsızlığı, daha geniş anlamda, kültürü yaratan başlıca öğelerden biri dil olduğuna göre ,daha açıkçası bir kültür bağımsızlığı istiyorsunuz. Okullarda öğrenim ve eğitim kürtçe olsun. İdarenin bura halkıyla ilgisi bu dille olsun. Yönetimin bütün dalları kendini bu dile göre hazırlasın. Demek oluyor ki, görüşünüze göre, Doğu'da yasa dili, idaredili, öğretim dili Kürtçe olacak. Bir kez bu, orada çalışacak yönetim kadrosunun en önce kürtçe öğrenmesini gerektirecek. Bu, toplumsal ve kültürel bağları koparacak bir yol olur.»

O zaman Bay Kırmızıtoprak bana şöyle cevap verdiler:

«Doğulu birçok aydın var. Doktorundan idarecisine kadar. Biz ayrıca oraya hâs bir kadro yetiştirmek yoluna gitmeden, bu Doğulu aydınları oralarda görevlendirmekle bu sorunu da çözebiliriz. Bu, toplumsal ve kültürel bağları koparır düşüncesi de bir kuşkudur. Faşistlerin görüşüdür.»

Görülüyor ki, Bay Kırmızıtoprak'ın davranışında toprağa basmıyan bir yön var. Silbaştan, yeni bir uygulama ister. Bu dil uygulaması her şeyi çözecek sanıyor. Güllük - gülistanlık olacak Doğu. Böylece de bir utopik rahatlığa, erinçliğe varacak Bay Kırmızıtoprak... Bunca Doğulu aydın doktor olmuştur, yargıç olmuştur, mühendis olmuştur, öğretmen olmuştur. Daha birçok çeşitli alanlarda yetişmiş Doğulu aydınlar vardır. Doğuda kalıcı olarak çalışanların çoğu yine bu aydınlardır. Yine de birçok Doğulu aydın - öğretmenlerin dışında - özel uygarlık hastalığına tutularak Doğudan kaçmıştır. Doğuda çalışan aydınların bugün kaçı orada kalmayı bir ülkü biliyorlar? Ne değin yararlı olabiliyorlar bu aydınlar Doğuya? Görevlerinin anlamını ne değin topluma açabiliyorlar? Gönüllü kaç kişi gidiyor Doğuya? Doğuda çalışmanın bir, gün doldurma - sayma yönü yok mu? Doğuya görevli giderken bile, «Ah körolası şansl» demiyor muyuz? Devlet olarak Doğuya şimdiyedek ne ölçüde yatırım yaptık? Yine devlet olarak Doğu kalkınmasında bir aydın ve toplum kalkınması seferberliği düzenliyebildik mi? Bütün bunlara verilecek cevap oranında Doğu sorununun, bir dil bağımsızlığı sorunu olmadığı açıkça ortaya çıkacaktır. Ekonomik - toplumsal kalkınmanın gereği olan ve temelde yatan gerçeklere eğilmek gerek. Bu gerçekleri gün ışığına çıkaralım, bu gerçeklerin ışığında toplumcu bir uygulamaya girelim, bakın Doğu sorunu diye bir sorun kalır mı? Uzun yıllar Doğuda çalışmış bir kişi olarak Doğu aydınlarında, bir dil bağımsızlığı tutkusu görmedim ben. Bu aydınların çoğu bütün içdenlikleriyle Doğuya toplumcu bir elin uzanmasını istiyorlardı.

Bay Kırmızıtoprak toplumcu aydınları, dil konusunda kendi gibi düşünmedikleri için, «ırkçı ve faşist» görüşlere hizmet eder gibi göstermekten de kendini kurtarmalıdır. Bilmelidir ki, toplumcu görüş, halkımızın çeşitli aile grupları olarak dil bağımsızlığına değil, halkın tümünün insanca yaşaması için gerekli olan toplumcu ilkelere dayanır. Doğu kalkınmasında gerçek, Doğunun ekonomik, toplumsal ve kültürel bakımdan öncelikle ele alınması; hudutlarımız içinde halkımızın refahına yöneltilmiş çalışmalara geçilmesindedir. Yine Doğu illerimizle - Batı illerimiz arasındaki dengesizliğin sür'atle ortadan kaldırılmasındadır. Bu çabalar içerisinde Doğu halkı da şeyhlerin sömürücülüğünden, ağaların baskısından, din ve politika düzenbazlarının etkisinden kurtulacaktır. Türk toplumu için mutluluk bunların çözümüne bağlıdır. Halkımızın çeşitli bölgelerdeki aile gruplarında konuşulan yöresel diller de böylece ağırlıklarını yitirecekler, bir ortak doğruda kendimizi daha güçlü bulacağız.

Resim — Avni Arbaş

> **Bugün sanat alanındaki araştırmalar, yenilikler, belirmesiyle yitmesi bir olan bunca okul niçin şaşırtıyor birtakım insanları, anlamıyorum! Bilimde, toplum düzenlerinde de bir arama, bir gelişme çağını, karmançorman yirminci yüzyılı yaşamıyor muyuz!?**
>
> **Ferit EDGÜ**

Paris'de 4 ressamla konuşma

Konuşan: Handan SELÇUK

Hangi ulustan olursa olsun, hemen hemen her sanatçı bir kez Paris'den geçer. Sanatının en zorlu en son sınavını orada verir. Özellikle resim dünyasının düğüm noktasıdır Paris. Hemen her ressam sanatının kılıcını bu Gordium üstünde denemek ister. Orada başarıya ulaşabilmek, en büyük düşüdür hepsinin. Bir çeşit ateş, bir çeşit tutkuyla yollara düşerler — büyük bir savaşa girişmek için. Gerçekten de büyük bir savaş, sonsuz bir uğrasıdır Paris'de kişiliğini kabul ettirmek.

Açlık, sefalet, çalışmak, yorulmak bilmeden didinmek kendini yenmek, resmi halletmek — çok şey ödemek gerekir. Halen Paris'de 80.000 den fazla ressam yaşamaktadır. Dünyanın dört bucağından hepsi de aynı inançla, inatla, umutla yola çıkmış 80.000 kişi...

Bizden de oldukça çok sayıda ressam var Paris'de. Şöhrete ulaşmışlar, o yolda olanlar, hâlâ umutla savaşanlar. Orada yaşayan ressamlarımızın bugünün resim sorunları üstüne neler düşündükleri ilgi çekici bir konu elbette.

Bu görüşten yola çıkarak halen Paris'de bulunan dört Türk ressamı ile bir konuşma yaptık. Konuşmayı daha geniş tutmayı çok istedik. Ama Paris büyük, hepimiz de kendi uğraşılarımızla didiniyorduk, ele geçirebildiklerimiz bunlar oldu.

İşte sorularımız ve bunlara Arbaş Avni, Arsebük Rasin, Dino Abidin ve Edgü Ferit'in cevapları:

SORU 1 — Sizin için resim uluslararası bir dil midir, yoksa geleneksel ve *ulusal* mıdır?

Avni Arbaş

Öteki vasıfları da ihtiva eden uluslararası bir dil.

Rasin Arsebük

Bu konu üzerinde bir zamanlar çok durmuştum. Fakat yıllardan beri arzuladığım resmi yapmıya, absе akımıya başladığımdan beri, bu sanatçı bakımından üzerinde düşünülmeye değer bir problem olma niteliğini kaybetti. İki kişinin en ince teferruatına kadar aynı bu rüyayı gördüklerini düşünün. O rüya bu sebeple, rüyalıktan çıkıp *nasıl bir «gerçek» olursa* resim de iki insan arasında, yani resmi yapanla o resmi anlıyan arasında böyle gerçek olan bir rüya.

Abidin Dino

Aslında uluslararası resimle ulusal resim arasında bir ayrılık gayrılık yok. Ulusal resmin uluslararası bir resim olması için, birtakım çarklardan geçmesi lâzım, kapitalist «çok gelişmiş» düzende. Başka aşılacak zorluklar da var, sırası gelince belirtirim.

Ferit Edgü

Öyle sanıyorum ki geleneksellik, ulusallık resim sanatının evrensel bir dil olmasına engel değildir. Aslında hepimizin, geleneksel görünenimizin olduğu kadar, geleneksel bağları koparmış görünenimizin de geçmişte bir kaynağı var.

Söz konusu geçmişin bize bıraktıklarını değerlendirmek, onlara baktığımız açıdır. Geleneklerden yararlanmanın, bir motifi resmimize aktarmak olarak alınması, bu şüphesiz yalnız biçimler *içinde gelişmişliği ve gerisinin*, bize kalan kültürün özünün bilincine varılmamış olduğunu gösterir. Bütün bunların dışında bugünün sanatçısının ulusal olmak diye bir sıkıntısı olamaz. Ulusal kültür deviminin bile bugün büyük bir anlam taşıdığını sanmıyorum.

SORU 2 — Soyut resim ile somut resim üzerine ne düşünüyorsunuz? Hangisinden yanasınız? Niçin?

Avni Arbaş

Somutum, daha ne diyeyim!

Rasin Arsebük

Böyle bir ayırıma aklım ermiyor. İnsanın doğadan kopması imkânsız. Var, belki de türlü *yetersizliklerinden* ötürü, sırtlarını çevirenler. Fakat kısa zamanda renk ve çizgi bakımından korkunç yoksulluğa düşüyorlar. Aslında, önemli olan objeyi dış şekli ile veya onu daha soyut olarak işaretle belirtmek değil, ve fakat, bu belirtilen figürler veya işaretler arasında münasebet kuracak, bu figürlerle işaretleri yaşatacak olan *ve perspektif kurallarının* çok daha ötesinde bulunan derinliği yaratabilmektedir. Sade Rönesans sanatçıları değil bugünkü resmin kurucularından olan bir Cezanne, bir Klee, bir Delaunay de bütün çabalarını derinliği verecek yeni bir dil bulmaya yöneltmişlerdi.

Abidin Dino

(Abidin Dino'nun bu soruya verdiği cevap hem hayli uzun, hem de çok ilginç, çok önemli bir makale niteliğinde. O cevabı gelecek sayımızda yayımlıyacağız.)

Ferit Edgü

İlkin şunu söylemem gerek: Benim için ne «soyut» ne de «somut» sözcükleri bir değer ölçüsü değillerdir. Resim sanatı ya her zaman soyuttu ya hiçbir zaman. Soyutlamayı resimden nesnelerin atılması olarak görmek resme yalnız gözleriyle bakanların işidir. Bu *açıklanması* sanıldığı kadar kolay olmayan somut — soyut diyalektiğin' burada ayaküstü konuşmak oldukça güç. Kısaca şunu söyliyebiliriz: Resimden nesnelerin silinmesi anlamındaki soyutlama resme bakısa bir güçlük getirmiştir. Bunu hepimiz kabul ediyoruz. Eğer bu güçlüğü somut denilen resimlerin önünde duymuyorsak bu o resimlerin özünü gerçekten araştırmaya, duymaya girişmiyoruz, yalnız renklerin, biçimlerin, ışıkların, gölgelerin yarattığı nesnelerle oyalanıyoruz demektir. Doğrusunu isterseniz her çağ kendine yakışan resmi bulmuştur. *Bugün sanat* alanındaki araştırmalar, yenilikler, bo-

HAFTANIN KİTABI

Yahya Kemal

Ahmet Hamdi Tanpınar. İnceleme. Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti Yayınları, İstanbul. 1963. 184 sayfa, 7,5 lira.

«Kendi Gök Kubbemiz»in yayımlanması edebiyat alanında umulan yankıları *uyandırmamıştı. «Eski Şiirin Rüzgâriyle»* daha da sessiz geldi. Bir bakıma kötü, ama bir bakıma da iyi, şair için. Yahya Kemal uzun yıllar hayranlarından, kendisini olduğundan büyük gören, gösterenlerden çok çekmiş, onların ağırlığını taşımak zorunda kalmış bir sanatçıydı. Boş övgüler, şişirmeler bir yandan, kıskançlıklar, gereksiz yergiler, saldırılar bir yandan... şairin gerçek değerinin, öneminin ortaya konmasına, eleştirinin işlemesine engel oldu. Onun için de bu yankısızlık, sessizlik bir bakıma iyi, diyorum, şair için.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kitabını elime alırken hayli umutluydum. Ama onun bile — yazdığı günlerin havasından kurtulamıyarak — bir övgü çemberinden çıkamadığını gördüm. Basit, kolay bir övgü değil. Son yılların en değerli, en güçlü edebiyat tarihçilerinden olan, ayrıca şairliği, romancılığı ile sanat çizgisinin altına hiçbir zaman düşmemiş bir yazarın övgüsü. Baştaki kısa yazıda, «Ona kendi sevgimden bir türbe yapmak için,» diyor Ahmet Hamdi Tanpınar. Bu sevgi yüzünden de — *ne yazık ki* — Yahya Kemal, kendisine eleştirinin türbesini yapabilecek nitelikteki eleştirmenlerin belki de en başta gelenini yitirmiş oluyor.

Kitabın daha başka kusurları da var, dağınık, düzensiz, oransız. Ama bunların sözünü etmemek gerekir, çünkü «Yahya Kemal'in sağlığında yazılmış makalelerin» genişletilmesiyle hazırladığı eserine son biçimini vermek fırsatını bulamamış yazar. Ayrıca, bulabilse de o dağınıklıktan, *düzensizlikten*, oransızlıktan kurtulma çabası gösterir miydi? Sanmıyorum. Öyle bir tarz seçmiş. Kitabın tadı biraz da bu kusurlarından geliyor. Eleştirmenin sanatçılara *yaraşan bir savrukluk* içinde kendini konuya kaptırması. Öyle ki eseri baştan sona büyük bir rahatlıkla okuyuveriyorsunuz. Meraklı bir roman okur gibi. Elinizden bırakmak, ara vermek istemeden. Bunda üslûbun da etkisi olsa gerek. Kitabın sonuna eklediği kısa yazıda, Prof. H. Vehbi Eralp, «Tanpınar'ın nefis ve akıcı üslûbu» diyor... Sözcükleri seçişinde, cümlelerini yoğuruşunda, «ve» lerin yuvarlaklığına sığınışında, sevmediğim, sevemiyeceğim türlü üslûp oyunlarına girişinde, Ataç'dan bu yana gelişen kuşağın anlayışından çok uzaklara düşen, çok gerilerde kalan Ahmet Hamdi Tanpı*nar için, H. Vehbi Eralp'ın sözünü* kabul etmek zorundayım. Çağdaş eleştiri anlayışının elindeki ölçülere görə «yapılması gereken» onca işi yapıp gene de «Nefis ve akıcı bir üslûba» ulaşmakla sanatın gücünü duyuruyor Ahmet Hamdi Tanpınar. Bu noktada eleştirmenin elinden gelen, ölçülerini bir yana bırakıp sanatçının sunduğu tatlara açılmaktır.

Kitapta bölümler yok, gene de üç bölüm denebilir. Birinci bölümde Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Yahya Kemal'in kişiliği karşısındaki yaşantılarını; ikinci bölümde şairin içine oturtulması gereken kültür, edebiyat ortamını; üçüncü bölümde ise rahat, bağımsız bir yakın çalışma yönteminin şiirlere yönelişini buluyoruz. Şunu da söyliyeyim ki Yahya Kemal bu kitapta — kimilerinin sandığı gibi — çağının içine oturtulmuş, öyle ele alınmış değil. Bir kültür ile edebiyat ortamının içine oturtulmuş, o kadar.

Okurlar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın «Yahya Kemal»ine bulamıyacakları şeyleri özliyerek başlamazlarsa, bir sanatçının başka bir sanatçıya «sevgisinden bir türbe kurduğunu» bilerek yola çıkarlarsa, düş kırıklığına uğramıyacaklardır sanıyorum. Yoksa daha kitabın yirmi ikinci sayfasında — hiç de gereği yokken — Yahya Kemal için «Bizim en büyük şairimiz şüphe*siz odur,» deyiveren;* yüz yirmi birinci sayfada bunu unutup, «Bâki ile Fuzuli şüphesiz en büyük şairlerimizdir.» diye büyüklük dağıtmakta şaşkına dönen bir eleştirmenin savrukfukları arasından eserini yerecek kusurlar, aksaklıklar bulup çıkarmak çok ko'"

Memet FUAT

lirmesiyle yitmesi bir olan bunca okul niçin şaşırtıyor bir takım insanları anlamıyorum! Bilimde, toplum düzenlerinde de bir arama, bir çelişme çağını, bu karmançorman XX. yüzyılı yaşamıyor muyuz!?

SORU 3 — Dıştan bakılırsa resimde çözümlenmemiş, halledilmemiş hiçbir şey kalmadı gibi görünüyor. Böyle olunca, sanatçı yeni bir şey söylemek için ne *gibi bir yol tutacak? Resmin* geleceği bununla ilgili değil midir?

Avni Arbaş

Görünüşe aldanmayalım! İlle yeni olacak diye eser yapılmaz. ***Eser insanın aynasıdır.***

Rasin Arsebük

Maleviç beyaz fon üzerinde beyaz bir dörtgen çizdiğinden beri yeni bir şey yapılamaz gibi geliyor resimde. Oysa, son yüzyılın çabası, resim dilini yani renk ve çizgiyi objenin dış kalıplarından kurtarıp bunları istendiği gibi kullanma özgürlüğünün elde edilmesi yolunda olmuştur. Renk ve çizginin istendiği gibi kullanılması onun akla estiği gibi kullanılması anlamına gelmez. Sanat eserine değerini veren salt renk ve çizgi ilişkisi değil, bu ilişkinin kendi derinliği yani dünyası içinde dış dünya ile (doğa, toplum, insanlar) kurduğu bağlantılardır. Daima değişen bir dünyada ise yeni gözler şüphesiz yeni *bağlantılar görüp* kuracaktır. Yeni şiir, yeni roman da eski sözcüklerle yazılıp söylenmiyor mu?

Abidin Dino

Resimde çözülmüş, resimde ol*muş bitmiş hiçbir şey yok, resim* bir oluş. Kapitalist ülkelerde de, sosyalist ülkelerde de, başka başka yönlerden çözüm bekleyen çeşitli resim meseleleri var. Bence önümüzdeki yıllar çeşitli yeniliklerle dolu olacak.

Ferit Edgü

Buna yakın sözler yalnız resim için değil, edebiyat için, müzik için, felsefe için de söylenmiştir, zaman zaman. Oysa bugünün insanı kendinden 2500 yıl önce, ilk düşünmeye başlayan insanların ortaya koydukları sorulara bir cevap bulamamıştır. Sanatın da felsefe gibi (hiç şüphesiz ondan da fazla) bir tek gereci vardır: İnsan. İnsansa her çağda, her zaman kendi özünü arama, kendi kendini bulma tutkusu içindedir. *Sorduğunuz soru en az 1500* yıldan beri hep aynı sorudur. Ve bu soru her zaman sorulacaktır. Bu soruya her cevap verme çabası, her ortaya çıkan kişilik kendi yeniliğini de birlikte getirir. Zaten KİŞİLİK ve YENİLİK sözleri birbiri içinde aynı kavramı oluştururlar; ayrı iki şey değildirler. Artık yapacak yeni

Abidin Dino

Resimde çözülmüş, resimde olmuş bitmiş hiçbir şey yok.

bir şey olmadığını söylemek her şeyin yapıldığına inanmak (yalnızca resim alanında da olsa) insanın tükenmiş olduğuna inanmak olacaktır.

SORU 4 — Bir ressamın kendini tanıtması, kişiliği ve ustalığı yanında başka şeylere de bağlı mıdır?

Avni Arbaş

Maalesef (publicité) reklâmcılığa.

Rasin Arsebük

Resim borsa değerini haiz bir mal olduğu ölçüde ressamın tanınması, iyi resim yapması dışında, bir süre için ve kendini kabul ettirene kadar, bu borsa ile ilgili unsurlara bağlı olmaktadır.

Abidin Dino

İster iyi, ister kötü bir ressamın kendini tanıtması, şartlı şurtlu bir çaba. Oysaki sürekli bir ün için, şartsız şurtsuz tek yol, iyi resim yapmaktan ibaret. Sorunuz «tanıtmaya» yönelmiş *olduğuna göre*, bunun sosyalist olmayan çok gelişmiş ülkelerde nasıl gerçekleştirildiğini kısaca anlatayım:

a — Ressam ister değerli, ister değersiz olsun, kendini tanıtması için büyük yatırıma dayanmak zorunda.

b — Yatırımı ya bir kişi ya bir galeri grubu, ya da bunların arkasında bir banka yapar.

c — Bu banka, galeri, ya da kişinin ressamı «tanıtması» için, tıpkı İzmir incirinde, ya da tütününde aranan «evsaf» gerekli. Yani üretici ressamın, aynı biçimde ve değerde, çabuk, ucuz ve bol «mal» çıkarması lâzım.

d — Buna sebep son 30 yılda dünya resim piyasasının çok genişlemesi, yatırımın değerlendirilmesi için, uzun bir süre boyunca *piyasayı «beslemenin» şart ol*ması, nihayet ürünün yatırıma değecek çapta olması zorunluğu.

e — Reklâm araçlarının resim ve ressam uğruna gerçekten seferber edilmeleri, tıpkı bir yeni dolmakalem ya da buzdolabı markasının tutturulması gibi, çok büyük bir bütçe gerektiriyor.

f — Bu uğurda «fiyat politika*sının» yürütülmesi* de var, yani resim fiyatlarının gittikçe yükseltilmesi. Bu da ressamı tanıtanların, piyasaya «arzedilen» resimleri biçtikleri yüksek fiyattan satın almaya hazır olmaları ile mümkün. Dediklerimi açıklamam lâzım: Tutalım ki sözgelisi Zeynel Efendi üstâdımızın resimlerini ucuz fiyattan ve çok sayıda biriktirdiniz, resimlerinin çoğu sizde, sizde olduğuna göre üstadın dehasını söz götürmez milyonluk bir reklâm kampanyası ile perçinlediniz. Diyelim üstadın resim değerini de, yüz liradan bir milyon liraya yükselttiniz. Üstadı yüz liradan satın alan nice vatandaş, bu mutlu yükselişten faydalanmak, resimlerin tümünü, ya da bir kısmını satıp paraya çevirmek isteyeceklerdir. Önce size getirecek, nazlandığınız takdirde mezat *salonuna götüreceklerdir* resimleri. Buna dayanmak, resimlere biçtiğiniz yeni değeri ayakta tutmak için, bankaların desteğine ihtiyacınız olacaktır, tıpkı bir petrol «eshamının» ayakta durması gibi bir iş... Sanat bunun neresinde diyeceksiniz? Hani özgürlük diyeceksiniz? Sosyalist olmayan çok gelişmiş ülkelerde, sanatın durumu budur, beğenseniz de, beğenmeseniz de..

g — Çok uzun bir süre, ressamın kazançtaki payı hayli düşük kalıyor çoğu zaman. Örneğin ressam Villon, yetmiş yaşını aşkın yıllara kadar bütün resimlerini ayda bin yedi yüz yeni franga *bağlamışken, galeri resimlerin* her birini milyondan aşağı satmıyordu.. Ama arada Villon tanıtıldı, hem de haklı olarak. Villon'un dediği gibi: «Yetmiş yaşından sonrası kolay.»

İnsana dehşet veren bu çarkların içinden *geçmeden*, anlattığım borsa ilintilerine girmeden «tanıtılan» ressam yok mu? Bir dereceye kadar var, bu çeşit ünler, oldukça dar bir resimsever topluluk içinde kalmaktadır. bir sanatçıya karşılıksız destek olan gazeteci, sanat yazarı, radyo sözcüsü, sanatsever de var, ama etkileri sınırlı kalır, «dünya piyasası» umursamaz böylelerini.

Ferit Edgü

Paris'de evet! Dostluklar, belki inanamıyacaksınız ama milliyetler, Türk olmak, Amerikalı Rus ya da ne bileyim Yahudi, Polonyalı olmak büyük rol oynuyor.

SORU 5 — Resim sanatının sosyal fonksiyonu (toplumsal görevi) üzerine ne düşünüyorsunuz?

Avni Arbaş

Resmi diğer sanatlardan ayırmamak lâzım. Bize bir cemiyet için medenidir dedirten şeyleri düşünecek olursak o zaman sanatın da sosyal fonksiyonu kendiliğinden meydana çıkar.

Rasin Arsebük

Kafası ve kalbi gerçek problemlere açık olduğu ölçüde ressam, yaşantısını topluma nesnel bir değeri haiz olarak verecektir. Ressam için başkaca bir sosyal görev düşünemiyorum.

Abidin Dino

Bu son sorunuza karşılık verdim bile sanıyorum. Ekliyeceğim şu ki, yeni Doğu ve Batı uygarlığı, göze, görmeğe, seyretmeğe gittikçe fazla pay ayıran uygarlıklardır. Fotoğraf, sinema, televizyon, en küçükten en büyüğe *kadar* ulaşan *görme araç*ları, gözlerimizin önüne gittikçe genişleyen, yepyeni sınırlar açıyor. Atom çekirdeğinden yıldızlar arasına kadar erişiyor gözlerimiz. Bu yepyeni görme, yeni biçimlere kavuşma sevinci içinde, Anadolu'nun acı gerçeklerini de görmek ve göstermek zorunluğunu da duyuyorum. Türk ressamı bu çelişiklik içinde *memleketini ve dünyayı* kavramak, ulusuna ve dünyaya değerli resimler vermek gibi çetin bir görevle karşı karşıya.

Ferit Edgü

Doğrusunu isterseniz valnız resmin değil, hiçbir sanatın toplumsal bir işlemi olduğuna inanmıyorum. Sanat yapıtı etkisini bireyler üstünde gösterir; karşılıklı *konuşması bireylerledir*. Bu açıdan bakarsak dolaylı bir işlemden değil belki, ama bir etkiden söz edilebilir.

SEÇME KİTAPLAR

AHMET HAŞİM. Şiiri ve Hayatı. Abdülhak Şinasi Hisar. Hilmi *Kitabevi, İstanbul. 216 s., 5 lira*

SARAY TİYATROSU. Türk Tiyatrosu Tarihi IV. Refik Ahmet *Sevengil.* M.E.B. *Yayınları,* Ankara. 220 s, 8.5 lira.

MUSİKİ TEMEL BİLGİSİ. Kitap II. A. Adnan Saygun. M.E.B. Yayınları, Ankara. 112 s., 470 kuruş

TÜRK ÇOCUK TEKERLEMELERİ. Mehmet Bozdoğan. 32 s., 1.5 lira.

SEÇME OYUNLAR

ASLAN ASKER ŞVAYK. Arena'da.

ANDORRA. Büyük Tiyatro'da.

HAMDİ VE HAMDİ - KERPİÇ MEHMET. Yeni Tiyatro'da.

Kısaca biyografiniz?

Avni Arbaş

Adım Avni Arbaş, doğum tarihim 1919, İstanbul. 1937 de Galatasaray Lisesinden çıkıp Güzel Sanatlar Akademisine girdim. 1946 yılına kadar Leopold Levi' nin atölyesinde çalıştım. Aynı yıl Fransız kursiyesi olarak Paris'e geldim. Paris'de açtığım şahsî sergiler: 1953'de «Galerie La Pone», 1956'da «Galerie Dino Vierny». Diğer şehirlerdekiler: 1954'de St. Paul de Vance'da «Galerie Octoleon», 1958'de Antibe'de «Musée d'Antibes», 1962'de New York'da «Galerie Nicole». Paris'de katıldığım sergiler: «Salon de Mai», «Ecole de Paris». «Biennale de Turin». Münich, Düsseldorf. Eserlerimin bulunduğu memleketler: Türkiye Dolmabahçe Müzesi, Antibes Müzesi, Fransa İngiltere, İtalya, Amerika, İsviçre, Fas, Kanada.

Rasin Arsebük

1923'de İstanbul'da doğdum. Resme 1948-51 arası Paris'de hukuk doktorası yaptığım sırada başladım. 1957'den beri Paris'deyim.

Abidin Dino

1913'de İstanbul'da doğdum. 15 yaşında Babıâli'de karikatürler yayınladım. 1930 senelerinde, «D» grubunu kuran beş kişiden biriyim.

1932 - 1938 arasında, Rusya ve Amerika'da birer sergi açtım.

1940 senelerinde, «Liman grubu» nu kurmakta bir küçük payım olduğunu hatırlar gibi oluyorum ama, kimileri bu konuda benden bahsetmediklerine göre, bir düş görmüş olabilirim.

1946'da, Ankara'da ilk «Köylü» konulu sergimi açtım.

1951'den sonra, dünya kazan ben kepçe, bir çok ülkede sergiler açtım, o arada Venedik Bienalin'de (1952), Picasso Müzesi'nde (1958) resim sergiledim.

*1962'de, Amsterdam, Grenoble, Antibes, Pa*ris'de sergiler açtım, resim astım.

Ferit Edgü

Yaşım yirmi yedi. Dört yıl Güzel Sanatlar Akademisi'nde okudum. Bir süre resim, bir süre seramik.) Bu okulu bitirmeden, 1958 yılında yurt dışına çıktım. Almanya'da, İtalya'da, Holanda'da, İspanya'da, Portekiz'de yolculuklar ettim. Şimdi Paris'deyim.

«Sanat hayatına» 1952 sıralarında şiir yazarak başladım. O tarihten bu yana çeşitli dergilerde, gazetelerde hikâyelerim, eleştirmelerim, denemelerim, çevirilerim yayımlandı. Biri 1959'da (Kaçkınlar), diğeri 1962'de (Bozgun) iki kitabım Çan Yayınevi'nce yayımlandı. Resim alanında... İlk çalışmalarımı 1956'da, Ankara'da sergiledim. Geçen yılki Lefranc Armağanı'nda derece aldım. Önümüzdeki Nisan ayında, bu galeride Paris'de ilk defa olarak kişisel sergimi açacağım.

Gelecek sayıda:

Abidin Dino

«Soyut resim ile somut resim üzerine ne düşünüyorsunuz?» sorusuna cevabı.

Nijat Özön

«Acı Zafer» adlı eleştiri yazısı.

Türk işçisinin durumu ve işçi hareketleri

Attilâ KARAOSMANOĞLU

(Türk - İş Araştırma Bürosu Direktörü)

1 milyon 200 bin işçi

Türkiye'deki iktisadi ve siyasi gelişmeleri izleyenlerin ve gelecek hakkında doğru tahminlerde bulunmak isteyenlerin dikkat etmeleri gereket gelişmelerin başında işçi hareketleri gelmektedir.

Türk işçi topluluğu bugün Türkiye'de, mevcut organize sivil kuvvetlerin en büyüğü ve en bilinçlisi olma yolunda hızlı gelişmeler göstermektedir. Bu topluluğun henüz milli gelire yaptığı katkıya oranla çok düşük bir pay aldığı ve siyasî hayata önemine uygun rol oynamadığı düşünülürse bilinçleşmenin ve organizasyon gelişmesinin Türkiyenin iktısadi ve siyasî yapısı üzerinde nasıl etkiler yapacağı anlaşılabilir.

Türk işçi topluluğunun bugünkü durumu hakkında bilgi edinebilmek için, işçi topluluğunun büyüklüğüne, organizasyon durumuna, ücretlerine ve gelir dağılımındaki yerlerine, yaşama standartlarına, işçi hareketlerini ve işçi işveren ilişkilerini düzenleyen hukuk düzenine ve işçilerin bugünkü siyasi yapı içindeki yerlerine bakmak gerekmektedir.

Bugün mevcut sanayi işçilerinin 1.200.000 civarında olduğu hesaplanmaktadır. Bu, çalışma yaşındaki nüfusun % 10 una yakındır. Hızlı nüfus artışı yüzünden çalışma yaşındaki nüfusda da büyük artışlar olmakta ve bunların önemli bir miktarı şehirlerde iş arayan kimseler haline gelmektedir.

Sendika hürriyetlerinin henüz tam olarak mevcut olmamasına ve bu durumdan kuvvet alarak iş verenlerin çoğunluğunun işçilerin örgütlenmesini önlemeye çalışmasına rağmen bugün sanayi işçilerinin % 25 inden fazlası sendikalaşmıştır. ve bu oran artmaktadır.

Milli gelirdeki bütün artışlara rağmen, işçi ücretlerinin satınalma gücü olarak gerçek seviyelerinde uzun yıllardır bir artış olmamıştır. İşçi ücretlerindeki hareketlerle geçinme endekslerindeki hareketler bir arada incelenirse gayri safi işçi ücretlerinin birçok zamanlar fiat artışlarının gerisinde kaldığı genellikle fiat artışlarını geç olarak ve ancak takip edebildiği görünmektedir. Bu işçi ücretlerinin daha iyi bir gelir dağılımının gerçekleşmesi yönünde bir artış göstermediği ve hattâ işçilerin verimliliklerindeki artışlardan almaları gereken payları bile alamadıkları anlamına gelir.

İşçilerin milli gelirden payı azalıyor

Asgari ücretler henüz bütün yurtta ve bütün iş kollarında uygulanamamaktadır. Hükûmetler henüz bütün işkollarında ve bütün yurtta uygulanacak tek bir asgari ücreti kabul edecek kadar kuvvetli bir sosyal adalet anlayışına ulaşmamıştır.

İşçiler diğer sosyal ekonomik gruplara oranla daha ağır bir vergi yükü altındadırlar.

Beş yıllık kalkınma plânı ile ilgili çalışmalar 1950 - 1960 arasında işçilerin adam başına gayri safi milli hasıla içindeki paylarını ortalama olarak % 10 oranında kaybettiklerini ortaya çıkarmıştır. Beş yıllık kalkınma plânının ilk yılında finansman açığını kapamak üzere alınan tedbirler ücret kazancı sahiplerinin yükünü arttıracak, buna karşılık serbest müteşebbislerin yükünü azaltacak yönde olmuştur.

İşçilerin konut durumları diğer sosyal - ekonomik grupların durumlariyle karşılaştırılırsa, özellikle Ankara, İstanbul ve İzmirde büyük farklar olduğu görülmektedir. Örneğin Ankara'da Belediyeden alınan ruhsatlara göre inşa edilen konutların ortalama büyüklüğünün 120 M2 olduğu bir sırada, yine Ankara'da işçilerin % 8 i 50 M2 den küçük meskenlerde oturmaktadır.

İşçi hareketlerinin çerçevesini meydana getiren ve işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen kanunlar, yeni anayasanın getirdiği ileri hükümlere rağmen henüz eski halleri ile muhafaza edilmektedir. Yeni anayasanın kabulünden bu yana bir yıldan fazla zaman geçtiği halde sendika hürriyetlerini düzenleyen kanunlar kabul edilmemiştir. Sendika hürriyetlerinin temeli olan grev hakkını kullanan işçiler hakkında kovuşturma yapılmaktadır.

Toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu tasarısı ile ilgili sendikalar kanunu tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisindeki müzakereleri, sebebi kolay izah edilemiyecek gecikmelere uğramıştır. Tasarılar son şekilleri ile işçi liderleri tarafından beğenilmemiştir.

Siyasî hayatta işçiler

Siyasî organizasyonda işçiler önemleri ile oranlı bir yer alamamış durumdadırlar. İşçi meselelerinin ele alınışı siyasî partiler tarafından seçim sıralarında hatırlanan ve içinde her şeyden bahsedilmesi âdet olan seçim beyannameleri ve parti programlarında yazılı olmaktan pek az ileriye gidebilmiş durumdadır. Yasama organında biri milletvekili, öteki de Cumhurbaşkanlığı kontenjanından tayin edilmiş bir senatör olmak üzere sadece iki işçi vardır. Büyük siyasî partilerin hemen hiç birinde önemli sorumluluk mevkilerine gelmiş işçiler yoktur. 1962 yılında Ankarada yapılan iki büyük siyasî partinin kongresindeki işçi üyelerin sayısı toplamın ancak % 1 i kadardı. Çoğunluğunu toprak sahiplerinin, tüccarın ve gene büyük ölçüde bu ailelerden gelen serbest meslek sahiplerinin meydana getirdiği bu kongrelerde işçi meseleleri gerekli önemle ele alınmamıştır. Gerek yasama organında, gerekse siyasi partilerin kongrelerinde işçilerin böyle düşük sayılarda temsil edilmelerinin işçilerin siyasî hayata ilgilenmemelerinden ileri gelen bir durum olduğu söylenemez.

Buraya kadar ortaya çıkan tablo, eğer durumu sür'atle değiştiren dinamik etkenler gözönünde bulundurulmazsa, karamsar bir tablo olmaktadır. Bugünkü durumda işçilerin milli gelirden hak ettiklerinden daha az pay aldıkları, kötü konutlarda yaşadıkları, hakları ve hürriyetlerine henüz tam olarak ulaşamadıkları, siyasî organizasyonda hakları olan derecede temsil edilemedikleri görülmektedir.

Ancak bütün bunlara karşı gözönünde tutulması gereken olumlu bazı noktalar vardır. İşçiler liderlik seviyesinden başlayarak aşağıya doğru bu durumun bilincine varmaktadırlar. Lûtuf değil hak istemekte olduklarını bilerek taleplerde bulunmaya ve örgütlenmeye başlamışlardır.

İşçi liderlerine bugüne kadar devamlı olarak iş verene karşı sorumluluk hissile hareket etmesi telkin edildiği halde bugün bu liderler ilk ve en önemli sorumluluğun temsil ettikleri işçilere karşı olduğunu bilmektedirler. Anayasa gerçek sendika hürriyetlerinin kullanılmasına imkân verecek bir düzen getirmiştir. Bu düzene uygun kanunların hazırlanıp yürürlüğe konmasının geciktirilmesi, bu durumda beklenebileceğin tam aksini yaratarak işçi hareketlerini kuvvetlendirmektedir. Kanunlar gerçek sendika hürriyetleri düzeninden kaçamaklar yapacak olursa bu da hızla bilinçleşmede olan kütleye yeni bir mücadele gayreti verecektir.

İşçiler çıkarlarının aynı yönde olduğunu anlamışlardır. Kavel olayı sırasında görülen dayanışma bunun örneklerinden biridir.

Bugünkü işçi liderleri mücadelelerini kuvvetlerinin büyüklüğünün verdiği emniyet hissi içinde ve sâkin bir şekilde yapmaktadırlar. Artık durumla ilgilenmeyen işçiler ve atılgan liderler düzeni yoktur. Aksine bugün sabırsız işçiler ve kuvvetlerinden emin, sâkin liderler görülmektedir. Ancak sâkin liderlerin başarısı siyaset adamlarının bu durumun önemini kavrayarak gerekli enerjik gayretleri göstermeleri ile mümkündür. Siyaset adamları sâkin liderlerle işbirliği yapmanın faydalarını anlayıp gerekli gayretleri göstermezlerse bugünün sâkin liderlerinin bütün Avrupa sendika hareketlerinde görülen sert, kavgacı sendikacılar haline geldiklerini veya yerlerini bu tip liderlere bıraktıklarını göreceklerdir.

—Türk — İş Dergisinden—

Bir siyasî şiir

AYDINLA YOL AMELESİ

Ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Söyle demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Ne duruyon demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Git be işine beyim demekle olmaz be n sana bir sine kmasalı söyliyeyim mi

Güneşin altında gayri demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Kazma sallıyoruz şurda demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi

Çavuş da inat gidiyor demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Ekmeğimden edeceksin beni demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Ya sabur demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi

Hay dinine demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Lan ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi

Ben gibi bir fıkara demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Bir gölge bulup uzanmış demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Sen gibi bir at sineği demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Belâ olmuş başına demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Bir dehler demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
İki dehler demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Sağa döner nafile demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi
Sola döner gine olmaz demekle olmaz ben sana bir sine kmasalı söyliyeyim mi
İndirdiği gibi şamarı demekle olmaz ben sana bir sinek masalı söyliyeyim mi

Can YÜCEL